

TERÀPIA ASSISTIDA AMB ANIMALS

Baz Montero, Alícia;Garcia Couto, Meritxell;López Colom, Paola

Llicenciatura Veterinària UAB

Deontologia i Veterinària Legal

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	1
1. HISTÒRIA DE LA TERÀPIA ASSISTIDA AMB ANIMALS (TAA)	
1.1. Antecedents històrics de la TAA.	2
1.2. L'ús de la TAA a Espanya.	4
1.3. Fundacions que participen en les TAA.	5
2. FONAMENT TEÒRIC DEL VINCLE PERSONA – ANIMAL	6
2.1. Aspectes beneficiosos per a la salut general.	7
2.1.1. Millora de la pressió arterial i disminució de l'estrès.	
2.1.2. Millora de la salut mental.	
2.1.3. Millora de l'autoestima.	
2.1.4. Socialització.	
2.2. Revisió i crítica dels estudis científics sobre la TAA.	10
2.2.1. Benestar animal.	
3. PATOLOGIES I GRUPS SOCIALS	13
3.1. El nen i el seu animal de companyia.	14
3.1.1. Desenvolupament social en nens.	
3.1.2. Desenvolupament emocional en nens.	
3.1.3. Desenvolupament cognitiu en nens.	
3.1.4. Nens autistes.	
3.2. Teràpia amb persones grans.	
3.3. Altres patologies.	18
3.4. Discapacitats físics.	19
3.5. Centres penitenciaris.	19
3.5.1. Joves delinqüents.	
3.6. Altres programes i teràpies.	21
3.6.1. Teleassistència domiciliària.	
3.6.2. Visites a hospitals.	
4. ELECCIÓ DE L'ANIMAL	23
4.1. Gos.	23
4.2. Gat.	24
4.3. Conills.	24
4.4. Cavalls.	24
4.5. Animals de granja.	25
4.6. Dofins.	26
4.7. Teràpia amb altres animals.	27
4.8. Teràpia assistida amb robots.	27
4.9. Certificació dels animals.	28
5. LEGISLACIÓ DE LA TERÀPIA ASSISTIDA AMB ANIMALS (TAA)	29
5.1. Legislació a nivell internacional.	29
5.2. Legislació a nivell estatal.	29
5.3. Legislació a nivell de Catalunya.	30
6. ENQUESTA A LA POBLACIÓ	34
6.1. Discussió de les enquestes.	34
6.2. Entrevista a professionals.	35
7. CONCLUSIONS FINALS	39
REFERÈNCIES	41
BIBLIOGRAFIA	42
ANNEX 1.	44
ANNEX 2.	52
ANNEX 3.	54

INTRODUCCIÓ

Els animals de companyia, en general, ofereixen molts beneficis en la vida de les persones, pel que es consideren coterapeutes en la teràpia preventiva i coadjuvant del tractament de diverses malalties.

És curiós l'alt percentatge de famílies que tenen un animal de companyia a les seves cases, percentatge que incrementa molt a les famílies que tenen nens. Moltes famílies han adoptat un gos o un gat que proporciona amor, companyia i sentit de la responsabilitat, entre moltes altres coses. A més a més, els medis comunicatius com les pel·lícules, la televisió, els llibres i els dibuixos animals normalment fan dels animals personatges amistosos.

La Teràpia Assistida amb Animals (TAA) consisteix en la realització d'intervencions terapèutiques amb la participació d'animals, amb la finalitat de promoure millores en el funcionament físic, social, emocional o cognitiu dels participants. En la TAA es plantegen els objectius específics per a cada subjecte, es realitza un seguiment dels progressos i s'estableix una periodicitat per a les sessions com en altres tipus de teràpia. En el cas de persones amb dificultats específiques, la presència d'un animal promou la relaxació i permet disminuir la resistència, conscient o no, que es pugui tenir a la teràpia, pel que els tractaments són més efectius.

El número de nens amb desordres ha crescut substancialment en els últims anys. Molts terapeutes aclamen la TAA, que dona una oportunitat als nens d'adaptar-se millor a l'ambient, esdevenen més segurs d'ells mateixos i ajuden a superar les seves pròpies pors.

L'objectiu principal d'aquest contacte humà – animal és el de millorar la qualitat de vida emocional i la seguretat en pacients amb pèrdua de motivació, ja sigui en malalties cròniques o terminals, trastorns permanents o dolors físics i/o emocionals. També és útil i efectiu per a persones amb problemes d'atenció i aprenentatge, sobretot en nens. Normalment quan una persona veu un animal sol automàticament baixa els nivells d'agressivitat i realitza mostres d'afecte. Parlar-li als animals i observar la fidelitat que aquests tenen, resulta molt motivant. De la mateixa manera, serveix per a què la comunicació entre el metge i el pacient doni lloc a més confiança i menys temors, amb la finalitat que aquests es converteixin en pensaments positius i portin amb sí mateixos el valor de l'esperança.

Es tracta d'una activitat on se seleccionen, entrenen i certifiquen animals, que siguin de suport en tractaments i teràpies per a pacients de totes les edats, amb malalties que els debilitin i els afectin en el pla social, emocional i cognitiu.

Les espècies més comunament associades a aquest tipus de teràpia són els gossos, els cavalls i els dofins, tot i que n'hi ha moltes d'espècies que poden utilitzar-se com a animals terapeutes, com ara animals de granja o ocells.

1. HISTÒRIA DE LA TERÀPIA ASSISTIDA AMB ANIMALS (TAA)

1.1. Antecedents històrics de la TAA.

En el segle XVIII, ja es començaven a utilitzar cavalls per el tractament de diverses malalties. Els primers informes que parlen de TAA procedeixen del York Retreat fundat al 1792 a Anglaterra, el qual William Tuke va ser el pioner en utilitzar animals, conills, gallines i altres animals de granja, per el tractament de malalts mentals. Tuke va observar que “els pacients podien aprendre autocontrol si hi havia criatures més dèbils que depenien d’ells”. A més, utilitzava animals com una oportunitat per interactuar amb altres éssers i focalitzar-se en alguna cosa fóra d’ells mateixos (Fine 2003).

Durant el segle XIX, Florence Nightingale, evocava els beneficis sobre la salut derivats de la companyia animal, i en el seu llibre (Notes on Nursing, 1860), va observar que els animals de companyia poden ajudar a les malalties. Des d’aquesta investigació, diversos estudis van mostrar que els animals milloraven la nostra moral, disminuïen el nostre estrés i incrementaven la qualitat de vida. Es va adonar que els animals, especialment els gossos, ens fan més feliços, més saludables i més sociables (Fine 2003).

Al 1867 hi ha referència a Bethel (Bielfield, Alemanya), on s’utilitzaven animals de companyia per al tractament de pacients epilèptics. Actualment, aquest centre és un sanatori que rep pacients amb trastorns físics i mentals i on tot tipus d’animals formen part del tractament (Fine 2003).

Entre el 1944 – 1945, l’Army Air Force Convalescent Center a Pawling (Nova York) va emprar animals per a rehabilitar soldats amb ferides o algun trauma psicològic. El programa, patrocinat per la Creu Roja estatounidenca, en plena II Guerra Mundial va utilitzar gossos, gats i animals de granja com a distracció dels intensos programes terapèutics. Un cas va ser el de Robert Stroud, que va arribar a ser conegut com “l’home dels ocells d’Alcatraz” (Fine 2003).

Uns anys més tard, el Dr. Samuel B va fundar, al 1948, un centre a les rodalies de Nova York, amb el nom de Green Chimneys, centre que s’ha convertit amb els anys en la institució mundial més prestigiosa de les dedicades a la reeducació infantil i juvenil mitjançant activitats i teràpies assistides per animals. A Green Chimneys, cada nen té un animal al seu càrrec: cabres, ovelles, cavalls, micos, porcs, conills, gallines, oques, gossos, gats i aus salvatges. L’equip del centre, que inclou especialistes en atenció infantil i juvenil, mestres, assistents socials, psicòlegs, psiquiatres i metges, dissenya un pla de tractament específic per a cadascun d’ells que integra tant els espais d’oci com els de treball (Fine 2003).

En el 1953, Jingles, el gos del psiquiatra Boris Levinson, va ser el primer gos definit com a coterapeuta. Un pacient va arribar a la consulta acompanyat de sa mare; es tractava d’un noi retret i tancat que no es comunicava, no obstant, va interactuar positivament amb el gos. Levinson se n’adonà d’aquest fet i el va saber aprofitar per a arribar al jove. D’aquesta manera va néixer la TAA a la consulta del psicoterapeuta. Levinson va obrir el camp de la TAA amb el seu treball *El gos com a coterapeuta* l’any 1961 (Estivill 1999).

La idea d’interacció humana amb dofins es va començar a plantejar als anys 60 per John Lilly, que va estudiar la comunicació entre dofí – humà, el qual va concloure que els dofins podien ajudar als humans a comunicar-se millor amb la resta de humans (Humphries 2003).

Al 1966, Earling Stordahl, invident, va fundar el centre Beitostolen, a Noruega, per a la rehabilitació d’invidents i minusvàlids. En el programa, van incloure’s gossos i cavalls per tal d’animar els pacients

a fer exercici. Molts d'ells aprengueren a esquiar, a muntar a cavall i, en general, a gaudir d'una vida més normal que inclogués alguna activitat esportiva (Estivill 1999).

Si bé a Espanya la TAA començà a difondre's als anys 90, en altres països hi ha una gran tradició d'usar els animals com a coterapeutes. Des de la publicació de l'estudi de Levinson al 1962, molts professionals es van mostrar partidaris de la intervenció d'animals a la teràpia, sobretot a EEUU, Austràlia, Nova Zelanda i alguns països europeus com Gran Bretanya (Estivill 1999).

La utilització terapèutica dels animals domèstics es coneix a Gran Bretanya des del 1953 i actualment està tan estesa en aquest país que, per exemple, existeix una organització, Pat-dog, que compta amb més de 500 gossos com a assistents socials, que visiten regularment llars i residències (Estivill 1999).

A EEUU, el 32% dels psiquiatres usa animals de companyia com a complement en teràpies psicològiques i és freqüent que convidin als pacients més joves a anar a la consulta en companyia de la seva mascota (Estivill 1999).

Sobre els anys 70, es va començar a investigar els efectes de la interacció de nens amb discapacitat neurològica amb dofins (Humphries 2003).

Els pioners de la dofiniteràpia van ser Horace Dobbs de la International Dolphin Watch, a Escòcia, i el Dr. David Nathanson de la Dolphin Human Therapy, a Florida, per al tractament de pacients amb síndrome de Down, autisme, depressions i altres discapacitats obtenint uns resultats sorprenents (García-Tiburcio 2005).

Concretament al 1978, Nathanson va començar les seves investigacions per conèixer els efectes d'utilitzar dofins en el tractament de nens discapacitats desenvolupant una sèrie d'experiments de llenguatge utilitzant aquests animals com a mestres dels nens amb síndrome de Down (García-Tiburcio 2005).

A Espanya, els primers en emprar dofins en TAA van ser els membres de la Fundació Delfín Mediterráneo a la Costa Brava. A Tenerife, un equip dirigit per Marisol González Sterling està duent a terme noves experiències al dofinari Octopus, a la platja de Las Américas (Estivill 1999).

Al llarg de la història hi ha hagut animals de companyia a institucions de tot tipus, incloent presons, però la seva introducció s'ha degut més a la casualitat que a un projecte específic. Al 1975, el Centre Mèdic Forense d'Oakwood (Ohio, EEUU) va oferir el primer programa estructurat per a relacionar els presoners amb animals en un centre de màxima seguretat. David Lee, un treballador social d'un hospital psiquiàtric de Lima, va iniciar el programa terapèutic a l'observar símptomes de millora de conducta en alguns interns que havien atès a un ocell ferit (Estivill 1999).

El centre va introduir els animals com a teràpia i va redactar normes per a assegurar-ne el benestar. Durant un any, van realitzar un estudi comparatiu entre dues ales del centre, amb i sense animals. Els resultats van ser espectaculars: els pacients de l'ala que tenien animals van necessitar la meitat de medicació, es va reduir la violència i no hi van haver intents de suïcidi, enfront als vuit intents de suïcidi que hi van haver a l'altra secció (Estivill 1999).

Al 1977, les investigacions i els escrits de Levinson van inspirar a Samuel i Elizabeth Corson, una parella de psicòlegs, per a implementar un programa de TAA en una unitat psiquiàtrica a una universitat de Ohio. Es van seleccionar alguns adolescents en un estudi pilot per a estudiar l'efecte que els gossos i els gats tenien en ells. Cada pacient va escollir un animal i van interactuar durant algunes sessions, on van obtenir uns resultats molt positius (Fine 2003).

Al mateix any, es va formar la Fundació Delta a Portland (Oregon), per a profunditzar en l'estudi sobre l'enllaç humà – animal. El fundador, Michael McCulloch, era un metge, i el primer president, Leo K. Bustad, un veterinari. Aquesta organització, després anomenada Societat Delta, es va convertir en el grup pioner espònsor d'estudis científics dels efectes fisiològics, psicològics i socials dels animals en els humans (Fine 2003).

Al 1981 es va iniciar un programa a la presó de dones de Purdy (Washington), centrat en el rescat i la rehabilitació per les internes de gossos abandonats. Aquest programa ha sigut un gran èxit i ha contribuït a salvar la vida de més de 500 gossos. Alguns d'ells han sigut entrenats per dur a terme teràpies amb persones greument discapacitades. Aquest programa fou el precursor d'altres implantats al Canadà i EEUU (Estivill 1999).

Des del 1988, Ormerod i Whyham han estudiat i desenvolupat programes de teràpia assistida per animals a les presons del Regne Unit. La major part inclouen animals residents; els que tenen major acceptació són els ocells engabiats i els peixos tropicals (Estivill 1999).

David Cole, fundador de Aquathought al 1989 va estudiar l'efecte dels sons biosònics dels dofins com a tractament en teràpies contra el càncer i una acceleració en la desaparició de trombos i coàguls de sang (García-Tiburcio 2005).

Al 1991, la Delta Society Task Force on Animal Selection va elaborar els primers protocols de selecció estàndard per animals domèstics implicats en TAA que van servir tant nacional com internacionalment (Fine 2003).

Està documentat que des del 1988 fins el 1997 s'han realitzat més de 13.000 sessions terapèutiques amb més de 900 nens (Nathanson 1998).

Tot i que l'ús professional de la teràpia assistida amb animals va començar amb el Dr. Leivinson, el psicòleg Carl Rogers va ser qui va donar evidència de que la presència dels animals podia ajudar al tractament amb nens. Al 1999 es va posar en marxa el READ (reading education assistance dogs), un programa que incloïa que els nens llegissin als gossos. El propòsit d'aquest programa era de fomentar als nens a llegir problemes per a superar les seves pors (Fine 2003).

En l'actualitat, diversos veterinaris també van jugar un paper important en la introducció al públic de la TAA. Aquest teràpia com a tractament s'ha convertit en un camp molt important (Fatjó i Manteca 2005).

1.2. L'ús de la TAA a Espanya.

A Espanya, el desembre del 1987 es va crear la **Fundació Purina** (actualment denominada Affinity) per promoure el paper dels animals de companyia a la societat mitjançant campanyes antiabandonament d'animals i el recolzament per a implementar programes de TAA col·laborant amb la Societat Espanyola de Psiquiatria (Estivill 1999).

La Fundació Purina va ser la pionera en començar a difondre a Espanya programes de TAA al 1991, quan va realitzar el I Congrés Internacional. Recentment ha posat diversos programes en marxa (Estivill 1999):

- Programes de TAAC per a persones grans en diversos geriàtrics de distintes ciutats espanyoles. El primer d'ells es va iniciar al maig del 1995 a la Residència de la Gent Gran de Reus (Tarragona).

- Programes d'adopció d'animals de companyia per part de jubilats, en col·laboració amb diversos ajuntaments i societats protectores d'animals. S'han dut a terme a Saragossa, Palma de Mallorca, Barcelona, Burgos, Madrid, Segòvia i Santa Cruz de Tenerife. Aquests programes han servit per a què moltes persones grans trobessin un bon company per pal·liar la seva solitud i obtenir així una millor qualitat de vida.
- Programes amb animals de companyia per a la rehabilitació i la integració d'interns en diverses presons espanyoles. Al 1993, la Fundació Purina va implantar-ne el primer.
- Programes TAA per al tractament de nens amb timidesa patològica, discapacitats físics, autistes, malalts psiquiàtrics i nens o adolescents amb trastorns de conducta.

Aquests programes es dirigeixen principalment a persones marginades per l'edat, la delinqüència, les seves capacitats (nens autistes, sords, cecs i amb baixa visió, problemes motors, retard intel·lectual, nens amb problemes de conducta i d'aprenentatge), la malaltia (sida, pacients psiquiàtrics), la dependència de substàncies tòxiques (alcohòlics, toxicòmans). A canvi de l'ajuda, la Fundació Purina, demana als centres que avaluïn els resultats de la intervenció amb animals i que comparteixin els descobriments en els Congressos de la Fundació Purina (1991, 1993, 1995, 1998, 2001 i 2004) (Estivill 1999).

1.3. Fundacions que participen en les TAA.

La **Fundació ONCE** del Perro-Guía es va crear el 1990; pertany a la Federació Internacional d'Escoles de Gossos Guia. Es va inaugurar l'Escola de Gossos-Guia de l'ONCE el 26 de maig del 1999 a Boadilla del Mont. És el centre és gran d'ensinistrament de gossos per a invidents a Europa, amb una capacitat d'ensinistrament de més d'un centenar de gossos a l'any (Estivill 1999).

La **Fundació Bocalán** de Madrid i de Barcelona, amb projecció tant nacional com internacional, es dedica a la Formació de Professionals Canins i al desenvolupament de programes per a la integració de persones amb discapacitats a través del Gos d'Assistència i la Teràpia Assistida amb animals. CONAT inclou l'ANTA, l'AEPA i l'Asociación Proyecto Animal. ANTA treballa amb gossos de servei per a persones amb discapacitats intel·lectuals i psicològiques, físiques i/o sensorials i per a persones grans (Estivill 1999).

La **Fundación Caballo Amigo** i la **Fundación Tiovivo** utilitzen la rehabilitació equestre (hipoteràpia) en nens amb problemes com síndrome de Down, paràlisi cerebral, espina bífida, etc. (Estivill 1999).

La **Teràpia amb Dofins** (tant en llibertat com en captiveri), instaurada des de fa anys a Escòcia (Dr Horace Dobbs), a EEUU (Florida, Dr David Nathanson) o Itàlia, també es realitza a Espanya (Dr José Luis Barbero, a Tenerife), amb bons resultats en casos de persones amb depressió, trastorns de la comunicació, autisme i altres discapacitats: Fundació Delfín Mediterráneo, a Girona (ja desapareguda), Delfinario Aqualand a Tenerife, Mundo Mar a Benidorm (Estivill 1999).

2. FONAMENT TEÒRIC DEL VINCLE ANIMAL – PERSONA

Una de les característiques fonamentals de la vida és la mobilitat inherent, que tot i si només es refereix al creixement, implica un efecte en l'ambient d'un organisme. En diversos organismes, aquesta acció – efecte esdevindria una conducta bàsica per a la supervivència. La supervivència no es limita només al nivell d'individu, sinó que abasteix a nivell d'espècie durant tota la seva existència. Això deriva a la competició, tant intraespècie, interespècie o amb l'ambient no – biològic, mitjançant la defensa d'un mateix o l'expansió a expenses dels recursos, refugis i seguretat d'un territori. No obstant, la vida tendeix a organitzar-se en sistemes autogestionats regits per diferents “lleis naturals”, més enllà d'aquesta “lei de la jungla”. En aquest sentit, els organismes poden també organitzar-se en sistemes cooperatius tals com simbiosis o equilibris dinàmics entre ells. D'aquí sorgeix una altra característica pròpiament biològica de tolerància. Des del punt de vista evolutiu, l'acció (mobilitat) és seguida per la reacció (efecte de la mobilitat), però alhora pot sorgir-ne una interacció beneficiosa i d'afiliació (mobilitat complementària) (Odendaal 2000).

Malgrat que l'existència d'una necessitat d'interacció positiva és un fet en els patrons de conducta bàsica d'una extensa quantitat d'organismes vivents, la necessitat d'atenció inherent en tal conducta només s'identifica clarament com una necessitat emocional universal en sistemes socials avançats i desenvolupats. Aquest comportament de necessitat d'atenció no és una idea nova, i s'utilitza especialment quan es descriu un problema de comportament en humans o animals socials. Per tal de diferenciar el problema comportamental i la necessitat “normal” i estandarditzar el seu ús en qualsevol llengua, s'ha escollit una descripció llatina. El terme *attentionis egens* descriu la necessitat d'atenció dins d'un nivell emocional bàsic o “normal”, és a dir, un prerrequisit d'interaccions socials satisfactòries, on la desviació d'aquesta norma vindria donada des de la privació fins a l'extrem oposat d'un excés d'atenció (Odendaal 2000).

L'*attentionis egens* de les espècies socials solen complaure's entre individus de la mateixa espècie, com succeeix entre els mateixos humans. Però aquests sistemes socials intraespècies no són necessàriament sistemes tancats. Aquests sistemes poden ampliar-se a interespècie a la natura. Aquí és on entra l'exemple excepcional entre humans i animals de companyia. L'èxit de la interacció entre aquests probablement sigui deguda principalment a una complaença recíproca. Com més necessitat d'atenció o més social és l'animal, més exitosa pot resultar la unió entre l'humà i l'animal. Quan aquesta interacció beneficiosa entre dos espècies socials es troba en equilibri, es pot descriure com a relació social simbiòtica (mutualisme a un nivell social) (Odendaal 2000).

El fet que les necessitats d'atenció compenetren millor interespècie que intraespècie podria justificar-se pel fet que en una relació entre espècies diferents no hi hauria cap mena de competició per a les mateixes necessitats fisiològiques tals com l'aliment (Odendaal 2000). Ans al contrari, l'humà proveiria aliment, refugi i cura, alhora que l'animal satisfaria amb proposicions utilitàries i seguretat. Alhora, això profereix una atmosfera on poder interactuar a positivament a nivell emocional (Odendaal 2000; Chandler 2011). Cal afegir que la gran majoria d'animals han retingut les seves característiques juvenils a causa de la domesticació, cosa que ha fet tendir l'humà a sentiments amables i de protecció (Fine 2003). En aquest sentit, el gos pot definir-se com el prototip d'animal de companyia, donat el llarg període de relació amb l'humà i la seva vasta distribució (universalisme) (Odendaal 2000).

En el diagrama següent (Figura 1), poden veure's els diferents arguments recopilats i que inclouen explicacions evolutives, històriques, interculturals, longitudinals (desenvolupament) i d'interacció interespècie, així com les raons de la manca d'interacció entre humà – animal (Odendaal 2000).

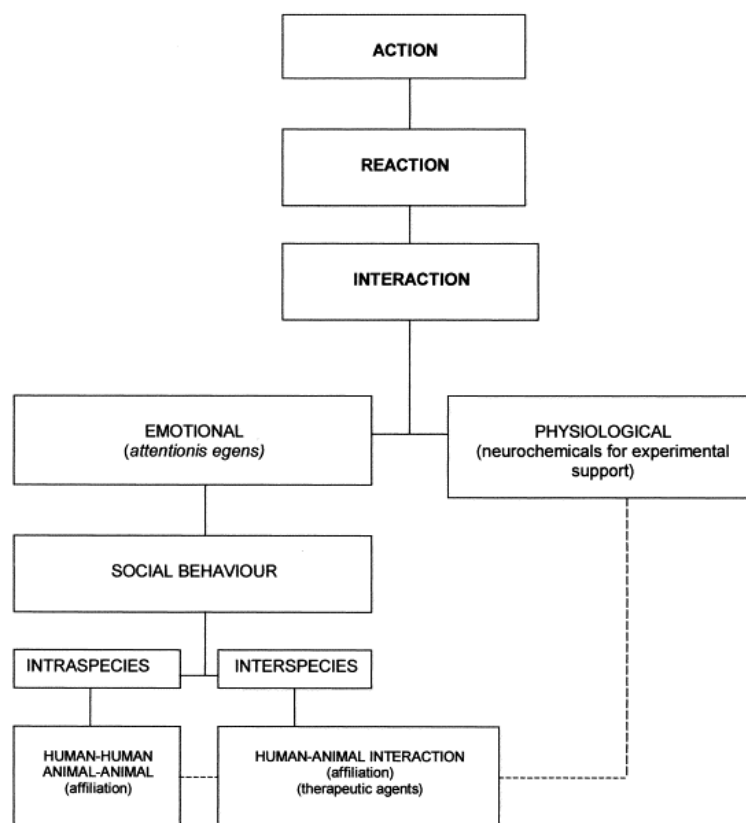

Figura 1. Diagrama de les seqüències i diversos factors que participen en l'evolució de la interacció entre humà i animal (Odendaal 2000).

D'acord amb l'evidència històrica i les especulacions prehistòriques, es creu que la relació social simbiòtica entre l'humà i el gos i els gats es desenvolupà sense cap mena de coerció per part del primer. Això implicaria que la domesticació fou un procés natural i no una decisió unilateral per part dels humans. Per tant, és possible explicar l'establiment d'aquesta relació social simbiòtica natural a través de la necessitat d'atenció ben desenvolupada des d'un punt de vista històric. Ben cert és que la relació entre l'*Homo sapiens* i el *Canis familiaris* sorgí a partir d'una interacció beneficiosa (utilitària) i significativa (emocional) que ha durat fins 10000 anys. Si bé les primeres topades van ser accidentals, reforçades per premis, avui en dia es poden descriure de la mateixa manera, a excepció de la selecció d'animals més socials. Interessa doncs, conèixer l'èxit del mecanisme d'interacció (*attentionis egens*), inalterat des que es van enregistrar les primeres històries d'animals de companyia. No obstant, tot i que el mecanisme segueix essent el mateix, les relacions entre humans i animals han evolucionat a una diversificació i intensificació actuals (Odendaal 2000).

Inconscientment doncs, l'humà ha emprat els animals per a satisfer les seves necessitats de salut, fins que més recentment ha començat a fer-ho de forma conscient com a ajuda a la seva adaptació vital (Fine 2003).

Com s'ha vist, és dins del context de les interaccions entre els propis humans on els animals de companyia poden aportar i reconèixer-se realment com a agents terapèutics (Odendaal 2000).

2.1. Aspectes beneficiosos per a la salut general.

Al llarg de la història, la natura i en especial els animals, han representat per a la humanitat el paper d'objectes transicionals que intermedien entre els terrors coneguts de la realitat exterior i els terrors

desconeguts del món interior. Amb l'augment dels coneixements i del poder humà, s'ha produït un augment de les tensions, pors, ansietats i manca de seguretat (Fine 2003).

La solitud, la falta de companyia, la depressió i la falta de recolzament social són factors seriosos de risc que poden danyar el benestar d'una persona i fins i tot augmentar-ne la probabilitat de suïcidi o d'altres conductes de manca d'adaptació. Els individus que experimenten períodes d'adversitat són molt vulnerables, se senten més necessitats i estan avesats a sentiments de solitud i depressió. S'ha reconegut la companyia dels animals en diversos estudis com un factor que contribueix a que sentin menys depressió i solitud, consolant els seus companys humans i aparentment servint com a amortidors de l'adversitat. El concepte de recolzament social que crea efectes directes i d'amortiment contra l'estrès és ben conegut i estudiat (Fine 2003; Berget i Grepperud).

L'interès en la Teràpia Assistida amb Animals (TAA) s'ha impulsat gràcies als estudis que en recolzen els molts beneficis per a la salut. (Braun et al. 2009; Endenburg i Lith 2011). Són diverses les revisions que indiquen la influència de la pertinença d'un animal de companyia, tant en la salut d'adults com de nens (McNicholas et al. 2005; Barker i Wolen 2008; Endenburg i Lith 2011). S'ha observat que les persones amb animal de companyia presenten una ràtio de supervivència superior havent patit un infart de miocardi prèviament, un ús significativament menor de serveis mèdics generals, una reducció dels risc d'asma i de rinitis al·lèrgiques en nens exposats a al·lèrgens durant el primer any de vida, menor risc a patir malalties cardiovasculars i benestars físic i psicològic incrementats en comunitats d'ancians (Endenburg i Lith 2011).

Hi ha molts avantatges en incorporar animals al procés terapèutic, que s'extenen des del pacient, a l'animal i fins i tot al coterapeuta humà. La TAA es tracta d'una experiència multisensorial per al pacient resultant de la presència de l'animal, el qual afegeix estímuls cinètics, auditius, visuals i olfactoris a l'ambient. Els animals veuen satisfetes les seves necessitats bàsiques, també s'involucra en una activitat que li resulta estimulante, i esdevé més feliç i saludable gràcies al temps dedicat al pacient. El coterapeuta comparteix l'afecció i virtuts de l'animal (Chandler 2011).

Convé afegir que l'efectivitat final de la TAA rau en el vincle establert entre l'animal i la persona, no limitant-se a la mera interacció o propietat d'una mascota. És per això que els beneficis aportats pels animals de companyia són més intensos quan la persona sent un gran afecte per l'animal. S'ha observat en diferents estudis que les persones amb una millor relació amb les seves mascotes mostren millor salut mental i menys símptomes físics de malaltia (Fine 2003; Gil i Ochoa 2007; Grangeorge i Hausberger 2011). L'aferrament s'utilitza sobretot en el camp psicològic on hi ha més estudis al respecte, la majoria pertanyents a l'establert entre la mare i el fill. I és que la majoria d'amos d'animals de companyia els consideren part de la família, i el tracten i hi parlen com s'hi fos un nen (Endenburg i Lith 2011).

2.1.1. Millora de la pressió arterial i disminució de l'estrès.

La TAA i la reducció del dolor s'explica a través de la modulació de la resposta psiconeuroendocrina. Les emocions promouen respostes neurològiques bioquímico-mediades i immunitàries a estímuls basats en emocions (Braun et al. 2009). En aquest sentit, Odendaal (2000) va mesurar els canvis significants obtinguts en els nivells de plasma sanguini de diversos neuroquímics (endorfines, oxitocina, prolactina, àcid fenilèctic i dopamina), associades a la disminució de la pressió arterial, després de la interacció positiva en un ambient familiar amb gos. Tant en els humans com en els gossos aquestes substàncies incrementaren significativament. També els nivells de cortisol, hormona associada a un increment en l'estrès, es veieren afectats amb la seva disminució, però en aquest cas només en els humans (Odendaal 2000; Chandler 2011).

Altres estudis han demostrat que, en situacions d'interacció social amb altres persones, la pressió arterial no baixa, tot i que les condicions siguin molt agradables, cosa que indica que se senten més relaxades amb el tracte amb els animals que amb els seus semblants. Aquest efecte bondadós va més enllà, ja que fins i tot se n'han detectat diferències significatives observant els peixos d'un aquari (Estivill 1999; Fine 2003).

Tot i que per les seves característiques especials i per la seva capacitat de resposta, són els gossos i els gats els animals que més contribueixen a tranquil·litzar els seus amos, també s'ha observat aquest efecte beneficiós amb altres animals (Estivill 1999). És el cas dels dofins, dels quals se n'ha documentat efectes curatius tals com reducció del dolor, canvis químics a la sang i reforç en la recuperació de malalties cròniques i terminals (García-Tiburcio 2005). La Teràpia Assistida amb Dofins (TAD) estudiada pels Dr. Webb i Dr. Drummond demostrà la seva eficàcia en reduir l'estat d'ansietat d'uns enfront d'aquells que s'havien banyat al mar sense la companyia d'aquests animals (Marino i Lilienfield 2007).

2.1.2. Millora de la salut mental.

S'ha vist com l'aplicació d'un programa de TAA redueix l'ansietat, l'agitació i la por. L'animal de companyia és molt útil perquè desvia el focus del temor (depressió endògena o reactiva, malaltia greu o crònica, etc.) (Estivill 1999). En nens, els gossos de TAA fan decreïxer-ne l'angoixa durant els procediments mèdics dolorosos, promouen la relaxació en aquells que pateixen trastorns d'estrès posttraumàtic, i incrementen l'atenció i el comportament positiu als que presenten trastorns generalitzats del desenvolupament (Braun et al. 2009).

En un estudi de l'equip del Dr. Baker i del Dr. Dawson el 1998, es reportà la reducció de l'ansietat en pacients hospitalitzats amb trastorns psicòtics gràcies a la TAA. En paral·lel, un grup control realitzava sessions terapèutiques de recreació, però els mateixos resultats només s'obtingueren en aquells pacients amb trastorn del comportament (Chandler 2011).

Un estudi qualitatiu realitzat per tretze psicoterapeutes, que emprava la TAA amb gossos, va descobrir que la majoria dels terapeutes valoraven els trastorns d'ansietat com una de les afectacions que més profit obtenia de la TAA (Berget i Grepperud 2011).

L'animal de companyia també actua com a consol per a les persones afligides o per a les sotmeses a una forta pressió. Per exemple, un passeig amb el gos o jugar amb l'animal ofereix dos beneficis: l'esforç físic que precisa l'activitat i el sentiment de seguretat que acompanya a l'associació amb un animal (Estivill 1999).

2.1.3. Millora de l'autoestima.

L'afecte d'un animal recorda a la persona que és única, que mereix ser estimada i que pot gaudir del seu costat més positiu (Estivill 1999). Referent a aquest aspecte, els gossos i els gats ajuden a ser més optimistes i trenquen el cercle viciós: la tendència de depressió es relaciona amb la recuperació física de les malalties coronàries, i un estat mental negatiu pot causar un empitjorament de l'estat del pacient (Estivill 1999; Berget i Grepperud 2011).

L'acompanyament d'un animal també resulta una motivació per a la participació del pacient en la teràpia. En aquest sentit, s'ha vist molt efectiu introduir animals a teràpies ocupacionals, de manera que el pacient és tractat doblement (Chandler 2011).

2.1.4. Socialització.

Els animals de companyia faciliten la relació amb altres persones. En un estudi realitzat al Hyde Park de Londres es posà de manifest que les persones que s'acompanyen d'una mascota a un lloc públic enceten més converses, són més amistoses i fan passejos més llargs que les que van soles. La resta de persones perceben més positivament a aquelles acompanyades d'un animal i els hi atribueixen més virtuts (Estivill 1999).

2.2. Revisió i crítica dels estudis científics sobre la TAA.

Com s'ha comentat anteriorment, els estudis realitzats sobre aquesta pràctica són escassos. En l'esquema que s'adjunta a continuació es representen el nombre de referències publicades al llarg del temps (Grandgeorge i Hausberger 2011):

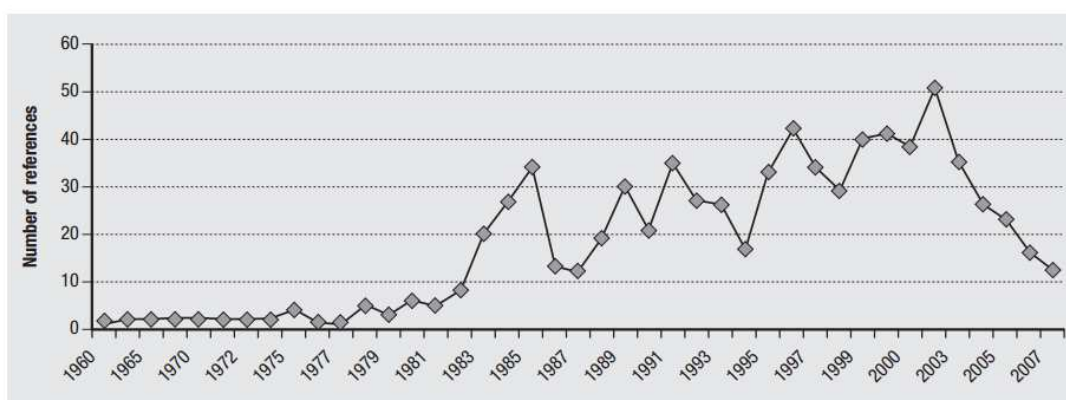

Figura 2. Distribució temporal de la bibliografia produïda sobre la TAA i educació en els últims anys (Grandgeorge i Hausberger 2011).

Atès que els estudis més publicats són correlacionals, es necessiten estudis longitudinals per establir la causalitat, però fins al moment aquests són escassos. Hi ha una tendència dels estudis a atribuir la causalitat a les relacions entre les variables. Per tant, els estudis longitudinals també són necessaris per establir els efectes dels animals durant un període més llarg de temps (Endenburg i Lith 2011; Burton 2013).

En quant a la metodologia dels estudis, les primeres investigacions es van basar principalment en estudis de casos particulars, amb una descripció detallada dels canvis individuals. Més tard, la dècada de 1980 va marcar un punt d'inflexió en ambdós enfocaments metodològics i mesures. Per exemple, els autors van dur a terme investigacions segons l'estandardització, la generalització i la reproductibilitat amb l'ús d'anàlisis estadístiques. Avui en dia podem oposar clarament dos tipus principals dels enfocaments: les investigacions qualitatives, sobre la base d'uns temes estudiats per entrevistes o estudis de casos, i d'altra banda, les investigacions quantitatives es van centrar en grans mostres de subjectes examinats utilitzant qüestionaris i anàlisis estadístiques (Grandgeorge i Hausberger 2011).

L'àmplia diversitat de variables en les teràpies (objectius – terapèutics, funcions socials, espècie d'animal utilitzada, grup social al que va destinat, durada de la intervenció, entorn en què es lliure, si la intervenció és individualitzada, etc.) suposa una dificultat en l'extrapolació dels resultats. Per exemple, cada espècie té un "potencial terapèutic" diferent segons la malaltia o alteració que s'estudiï (Grandgeorge i Hausberger 2011).

Quan s'apliquen criteris científics habituals per avaluar la validesa dels estudis sobre la TAA, només una petita part de la bibliografia existent en disposa. S'han identificat diferents biaixos, els més importants són la mida de la mostra, l'àmplia gamma d'edats (especialment per als joves), la manca o l'insuficient precisió sobre els diagnòstics, l'absència d'un grup de control, la descripció de l'animal, o la informació sobre altres tractaments (Grandgeorge i Hausberger 2011).

La base científica que demostra un benefici en aquesta teràpia són canvis fisiològics com canvis en la pressió sanguínia diastòlica i sistòlica, en el colesterol i triglicèrids del plasma sanguini; en les β -endorfines, oxitocina, prolactina, β -feniletamina, dopamina i cortisol i canvis en les respostes de la conductivitat de la pell. S'ha hipotetitzat, doncs, que els animals poden decreïxer l'ansietat i el sistema nerviós simpàtic. Aquest rang de beneficis que els propietaris associen als seus animals no pertanyen exclusivament als propietaris d'animals, sinó que s'especula que qualsevol persona, pot rebre els beneficis per la presència dels animals. Aquests canvis són indicadors del comportament d'afiliació associat a les necessitats dels éssers humans (Odendaal 2000).

Tenint en compte que el perfil dels neuroquímics durant la interacció positiva humana – gos pot ser massa generalitzat, és possible que l'èxit d'altres teràpies complementàries com la reflexologia, la musicoteràpia, alguns tipus de fisioteràpia, i les teràpies de joc també podrien basar-se en els mateixos canvis fisiològics degut a aquest comportament. És per això que les bases fisiològiques de la TAA poden alterar l'enfocament d'aquests tipus de tractaments (Odendaal 2000; Marino i Lilienfield 2007).

El Dr. Le Doux descriu les emocions com a funcions biològiques del sistema nerviós, i atès que el sistema cerebral que genera respostes emocionals és similar en els animals i en les persones, els estudis de com el cervell controla aquestes respostes en els animals són un pas fonamental cap a la comprensió dels mecanismes que generen sentiments emocionals en les persones (Odendaal 2000).

És possible que la TAA no tingui una acceptació generalitzada per part dels metges com un mètode vàlid degut a que s'ha vist un efecte placebo, semblant a l'efecte que té qualsevol tractament que s'utilitza pel seu efecte beneficiós sobre un sistema o una malaltia, però que en realitat és ineficaç o no és específicament efectiu per a l'afecció a tractar. Es basa doncs, en l'esperança de millora per part del participant (Odendaal 2000; Marino i Lilienfield 2007). A més, existeix l'efecte novetat, que és el que es genera per una experiència nova i excitant (per exemple en el cas de la dofinoteràpia el fet de poder nedar i interactuar amb un animal carismàtic i intel·ligent com el dofí) (Marino i Lilienfield 2007; Burton 2013). La crítica principal de la utilització dels animals en les teràpies psicològiques és que podrien ser inespecífiques (Odendaal 2000).

Molts estudis no coincideixen en les seves conclusions sobre la influència dels animals de companyia en el desenvolupament dels nens. Les investigacions han demostrat que quan el clima familiar és harmoniós i cohesionat, els nens són més capaços de rebre el suport dels animals. L'entorn familiar, doncs, no pot ser exclòs com a variable; es necessita una assignació aleatòria dels participants seleccionats. No es poden establir relacions causals tan directes, ja que no està clar si les persones emfàtiques són les que adquireixen els animals de companyia o si ser propietari d'un animal de companyia fa la persona més emfàtica. Degut a la naturalesa de la variable independent, posseir un animal de companyia o no, la recerca en aquest camp no està verificada (Endenburg i Lith 2011). En aquest sentit, la creença en la TAA, és major en les persones que han tingut una experiència terapèutica en comparació amb els que no en tenen aquesta experiència prèvia. Aquesta troballa pot suggerir que els terapeutes aprenen de la seva pròpia vivència positiva. Generalment les persones amb una forta creença són les més disposades a l'exercici d'aquesta teràpia. Cal destacar que s'ha trobat una major creença en les terapeutes dones que en els homes en els efectes del tractament. A més a

més, els practicants més joves tendeixen a mostrar actituds més favorables que els de més edat (Berget i Grepperud 2011).

En quant a l'elecció dels animals, s'ha de seguir treballant per identificar quins animals són els més adequats per a determinats tipus de problemes (Endenburg i Lith 2011).

Hi ha una àmplia diversitat de vincles que poden establir-se entre l'animal i la persona. Tot i que es produeixi una millora, es requereix prestar atenció a diferents processos com la fortalesa de l'enllaç que s'estableix, les estimulacions necessàries per a la correcta adherència, etc. Hi ha una àmplia variabilitat interindividual i les situacions i modalitats poden variar en funció del síndrome o de l'individu i de les seves característiques (Grandgeorge i Hausberger 2011).

Els mateixos biaixos apareixen en la Teràpia Assistida amb Dofins (TAD), en tractar problemes de comportament hi ha diferents dificultats en la mesura dels efectes a llarg termini. La multitud de variables que hi ha a la clínica pràctica, el nivell motivacional del pacient, la maduresa, la conformitat amb els protocols, o les dificultats d'una monitorització adequada en l'avaluació d'un tractament a llarg termini en són exemples (Nathanson 1998).

Són necessaris estudis futurs basats en l'evidència en la TAA en diferents contextos terapèutics per a desenvolupar estàndards més professionals de la pràctica, aconseguir credibilitat addicional, i arribar a ser reconeguda com una especialitat legítima i multidisciplinària (Berget i Grepperud 2011).

2.2.1. Benestar animal.

És important assegurar i tenir en compte el benestar animal en l'ús d'aquestes teràpies. Segons la legislació en quant a gossos d'assistència a Catalunya, es perd el dret a l'accés a l'entorn acompanyat de l'animal en casos de que hi hagi evidència de maltractament animal [1]. Tot i que no hagi gaire documentació ni legislació que reguli el benestar animal (Endenburg i Lith 2011), aquest és essencial per a que les mascotes se sentin bé i aportin beneficis, sobretot quan participen en les TAA (Grandgeorge i Hausberger 2011).

Durant la TAA existeixen mesures preventives per a evitar l'estrès de l'animal terapèutic mitjançant l'observació de signes característics d'estrès en aquesta espècie, limitant el temps i la durada de la teràpia, utilitzant més d'un gos durant la teràpia, etc. Malgrat això, alguns gossos mostren signes d'afecció vers el seu propietari fins el punt que poden reaccionar en excés a la separació i/o expressar una forta excitació quan tornen a tenir-hi contacte. Com succeeix en humans, les mascotes poden utilitzar-los com a substituents socials en un context d'entorns socialment desfavorits, buscant la proximitat i el contacte (Grandgeorge i Hausberger 2011). Per altra banda, en el cas dels dofins cal destacar la importància de la captivitat a la que estan sotmesos aquests animals (Marino i Lilienfeld 2007; Burton 2013); a més, existeix una problemàtica evident pel que fa a la dofinoteràpia sobre l'extermi a què encara estan sotmesos els dofins en molts mars, on la contaminació marina i la pesca abusiva amb xarxes de diversos quilòmetres, entre d'altres, són alguns dels perills provocats per l'acció de l'home que hi ha sobre ells (García-Tiburcio 2005).

3. PATOLOGIES I GRUPS SOCIALS

El rol terapèutic dels animals de companyia està enfocat principalment a aquelles persones “dèbils” de la societat com els discapacitats físics i psíquics, persones socialment mal adaptades, malalts crònics, persones soles amb mancances socials a llarg termini, persones amb trastorns emocionals, presoners, addictes drogodependents, ancians, i nens. Les dues últimes categories no tenen perquè presentar cap problema, però s’hi inclouen pel fet que sovint no formen part de les activitats de la comunitat com les experimentades per la població adulta econòmicament activa. És a dir, no poden competir en igualtat de condicions per l’atenció amb la gent adulta i sana a causa del lloc que ocupen en la societat en relació al nucli d’activitats (Odendaal 2000). En definitiva, remarca la Teràpia Assistida amb Animals (TAA) que el punt on hi ha una possible falta d’atenció, els animals de companyia la poden suplir d’una manera recíproca i ajudar en la teràpia ja que semblen posseir una tendència natural a crear llaços amb les persones (Odendaal 2000; Endenburg i Lith 2011).

La Teràpia Assistida amb Animals (TAA) més comuna és aquella en què l’assessor treballa amb la seva pròpia mascota, avaluada i certificada com a apropiada per a aquesta tasca. És preferible aquesta modalitat degut a que l’assessor està més familiaritzat amb el seu animal i pot predir-ne les reaccions emocionals i comportamentals. A més, aquest vincle afavoreix el procés terapèutic, sobretot de cara a la confiança del pacient, en observar la interacció positiva entre terapeuta – animal. Un segon model d’aplicació és aquell en què l’assessor adquireix i treballa amb un animal certificat com a terapeuta, el qual ha requerit d’un entrenament previ per tal de facilitar les interaccions entre ell i el pacient (Chandler 2011).

Existeixen diferents aplicacions de la TAA (Fatjó i Manteca 2005):

- **Teràpia instrumental:** l’animal esdevé una extensió de la persona, la qual posseeix cert control sobre l’animal.
- **Teràpia de relació:** la persona rep una relació personal i càlida amb l’animal i existeix una interacció entre l’animal i la persona, on aquesta se sent necessària i estimada.
- **Teràpia passiva:** la persona està absorta en les activitats de l’animal i s’entreté i es relaxa amb ell.
- **Teràpia cognitiva:** la informació potencia la comprensió, el control de la cita i el respecte per la vida i el medi ambient; a més, possibilita el coneixement d’un mateix i l’empatia i evoca records i fantasies.
- **Teràpia espiritual:** l’experiència aporta energia vital, consciència de l’exclusivitat de la creació i un sentiment de pau i benestar.

Finalment, l’animal introduït altera el procés terapèutic de diverses maneres (Chandler 2011):

- La presència d’un animal terapèutic és un incentiu afegit per al pacient per participar en la teràpia.
- La interacció amb l’animal desvia temporalment l’atenció del dolor cap a un benestar.
- El pacient pot rebre afecció a través del contacte físic amb l’animal terapèutic.

- Simplement el fet d'acariciar o sostenir l'animal aporta confort al pacient.
- El pacient pot experimentar acceptació incondicional per part de l'animal.
- El pacient pot divertir-se i entretenir-se gràcies a la interacció amb l'animal.
- El pacient pot ser capaç de formar una relació de més confiança amb el terapeuta.
- En alguns casos, el pacient pot ser capaç de realitzar activitats i assolir metes que sense l'assistència de l'animal terapeuta no haurien sigut possibles.

La TAA ha demostrat ser un bon complement en una varietat d'escenaris tals com els serveis de salut mental, llars d'avis i hospitals, on la majoria d'estudis s'han realitzat amb pacients adults amb una varietat d'intervencions, metes, característiques i necessitats per part dels pacients (Braun et al. 2009).

3.1. El nen i el seu animal de companyia.

La influència de la companyia dels animals en els nens és relativament una nova àrea de recerca. Fins el moment, la recerca del contacte dels nens amb els animals inclou dos grups d'estudis diferents: aquells que valoren l'impacte del contacte amb els animals en el desenvolupament dels nens, coneguts com a Activitats Assistides per Animals (AAA); i aquells que investiguen l'ús d'animals en les teràpies, com els gossos, cavalls o dofins, és a dir, les pròpies Teràpies Assistides amb Animals (TAA) (Endenburg i Lith 2011).

En primer lloc és necessari descriure breument com es desenvolupen els nens, a fi d'investigar a posteriori la influència dels animals en el desenvolupament d'aquests. Els nens han d'assolir diferents fites pel que fa als desenvolupaments cognitiu, social i emocional. Segons el model Belsky (1984), són tres les variables principals, no independents, que influeixen en el desenvolupament del nen: (1) les característiques del nen; (2) els recursos psicològics particulars dels pares; i (3) les fonts contextuais d'estrès i suport (a través dels avis, parents i/o la comunitat en general) (Figura 3). Es tracta del model amb una visió més global i completa i proporciona un marc útil per examinar la influència potencial dels animals de companyia en el desenvolupament dels infants (Endenburg i Lith 2011).

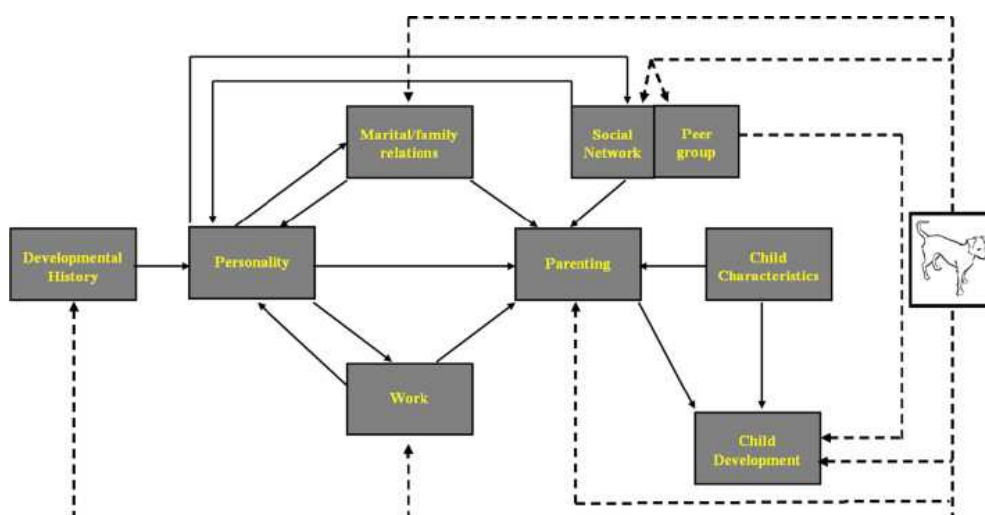

Figura 3. Procés model a partir del proposat per Belsky (1984), sobre els factors determinants en el desenvolupament de l'infant i la possible influència dels animals de companyia (Endenburg i Lith 2011).

Molts terapeutes aclamen la TAA, que brinda als nens l'oportunitat d'adaptar-se millor a l'ambient, esdevenen més segurs d'ells mateixos i ajuden a superar les seves pròpies pors (Chandler 2011).

3.1.1. Desenvolupament social en nens.

El 1984, la revista *Psychology Today* va realitzar una enquesta sobre la relació entre animals de companyia i persones: hi hagueren 13000 respostes. Quasi el 100% d'aquestes indicaven que els nens haurien de tenir animals de companyia perquè són determinants en la seva socialització i el seu desenvolupament. Les raons que adduïen eren tres (Estivill 1999; Chandler 2011):

- Els animals proporcionen companyonia i fan gaudir els nens.
- Els hi ensenyen a ser amables.
- Els hi ensenyen a ser responsables.

Els nens que creixen en llars amb gossos mostren més competències socials i esdevenen adults amb majors competències socials que els altres infants. S'entén competència social com la condició de posseir aptituds social, emocional i intel·lectual i conductes necessàries per a tenir èxit com a membre de la societat. En aquest sentit, s'ha suggerit que els animals de companyia potencien les interaccions socials entre la gent i incrementen o enforteixen els vincles socials i les provisions socials en els nens, a favor del seu benestar psicològic (Endenburg i Lith 2011).

L'empatia cap als animals, com l'habilitat de percebre'n les necessitats, sembla transferir-se cap a les persones; això resulta ser la base per al desenvolupament de la intel·ligència social de l'infant. Els infants que tenen animals de companyia tendeixen a presentar més empatia que aquells que no en tenen. No obstant, no s'ha verificat consistentment si els efectes són perdurables (Endenburg i Lith 2011).

3.1.2. Desenvolupament emocional en nens.

Els animals de companyia juguen un paper important particularment en el desenvolupament dels infants d'autoestima, autonomia i empatia cap als altres. En especial, s'ha vist que tenen una major influència sobre els nens quan s'acosten a l'adolescència, donat que han de respondre a una responsabilitat més gran o perquè es troben en una etapa més problemàtica o d'incerteses i necessiten el suport emocional que els proporcionen els seus animals de companyia. No obstant, un millor ambient familiar és necessari i n'afavoreix el desenvolupament correcte (Endenburg i Lith 2011). Per altra banda, sovint la pèrdua de l'animal és el primer dol que ha d'enfrontar l'infant, cosa que el prepara per a enfrontar altres adversitats més doloroses (Borel 2008).

Respecte aquest punt, s'han d'afegir aquells infants als límits de l'exclusió social i que estan lligats a un alt risc de fracàs o d'abandonament escolar i d'altres problemes derivats com la desocupació crònica, la dependència dels programes de benestar social, etc. La cura responsable dels animals i centrar l'ensenyança en el coneixement dels animals i de la natura tenen efectes beneficiosos tals com: augmentar l'interès pel treball, reduir l'agressivitat i l'agitació, augmentar la capacitat personal i l'autoestima, promoure judicis positius vers els educadors i la identificació amb ells, etc. (Estivill 1999).

3.1.3. Desenvolupament cognitiu en nens.

Nombrosos estudis han investigat la influència dels animals de companyia sobre els desenvolupaments social i emocional de l'infant, però pocs ho han fet sobre la seva influència en el desenvolupament cognitiu (Endenburg i Lith 2011).

Per a molts nens, els animals de companyia són un estímul molt fort per aprendre, com a mínim per dues raons ben establertes: els nens aprenen i retenen més sobre temes en què s'impliquen emocionalment, i l'aprenentatge dels nens s'optimitza quan té lloc dins de relacions significatives (Endenburg i Lith 2011).

En el cas d'aquells nens més petits que presenten dificultats per parlar, la relació amb el seu company animal pot satisfer-ne les necessitats psicològiques essencials, en particular les de comunicar-se. Per tant, es pot estimular el desig del nen a expressar-se mitjançant la relació amb l'animal (Estivill 1999).

Establerta des del 1987, la granja Nevins (Massachusetts, EEUU), originalment Macomber, hi apliquen un programa on és fonamental la relació entre els visitants i els animals. El disseny de les visites es mou en quatre direccions principals, que preparen els participants per a què els infants s'interessin per temes humanitaris relacionats amb la cura animal, involucrant-los en la granja i introduint-los en el comportament animal i en l'exploració de les relacions entre els éssers humans i els animals [2].

3.1.4. Nens autistes.

Els nens autistes pateixen desorganització interna, la seva esfera d'atenció és molt limitada i, de vegades, pensen en termes solipsístics (la pròpia existència és l'única certa, egoisme integral). Desconfien dels terapeutes, per la qual cosa guanyar-se la seva confiança és molt difícil i requereix un procés molt llarg (Estivill 1999; Borel 2008). En aquest sentit, l'ideal seria entrenar els animals de companyia per a què aportin benestar corporal al nen autista des del bressol o quan comenci a caminar i li subministrin un estímul constant durant totes les hores en què estigui despert. Els animals, sobretot els gossos, presenten poderosos estímuls multisensorials que d'immediat capten l'atenció dels nens i la mantenen (Estivill 1999).

La TAA està especialment indicada en nens que no parlen i que pateixen greus trastorns de l'ego (Estivill 1999; Borel 2008). Durant la TAA, l'animal permet a l'infant autista sortir de la seva bombolla i aquest aprèn a ser més pacient, més tranquil i més obert als altres (Borel 2008).

Són moltes les TAA dissenyades i encara en desenvolupament per a ajudar a persones amb autisme. Però de nou, la literatura científica és escassa en aquest tema. S'hi troben dos tipus principals d'estudis: estudis enfocats en la natura de les interaccions humà – animal en un context habitual (per exemple, a casa de l'infant); i estudis enfocats en la TAA o simplement en els efectes de les interaccions amb animals. Respecte aquests últims estudis, se n'han identificat vuit, els quals examinen l'impacte dels animals en la millora potencial de persones amb autisme (Figura 4) (Grandgeorge i Hausberger 2011).

Year	1989	2002	2006	2008	2009	2009	2010	In revision
Authors	Redeker & Goodman	Martin & Farnum	Sams	Burrows et al.	Bass et al.	Prothmann et al.	Krskova et al.	Grandgeorge et al.
No.	12	10	22	10	34	14	9	260
Age (years)	5-10	3-13	7-13	4-14	4.5-14	6-14	5-13	6-34
Animals	Dog 	Dog 	Dog-Llama-Rabbit 	Service dog 	Horse 	Dog 	Guinea pig 	Dog-Cat-Rodent
3 rd person	Therapist	Therapist	Therapist	None	Non-therapist	Dog	None	None
Contact	During the sessions	During the sessions	During the sessions	Home	During the sessions	During the sessions	School	Home
Level	Individual	Individual	Individual	Individual	2 groups	Individual	Group	Individual
Methodology	Observations	Observations	Simple observations	Participant observation + semistructured interviews	Parental or teacher questionnaires	Observations	Observations	Parental questionnaire + medical assessment
Duration	18 sessions of 20 minutes (+ pre- and post-treatment)	15 minutes each week over 15 weeks	One standard occupational therapy session and one with animals each week during 15 weeks	Between 6 and 12 months	1 hour per week over 12 weeks	3 times in 3 weeks	10 days	Several years

Figura 4. Síntesi dels vuit estudis empírics sobre les TAA aplicades a persones autistes (Grandgeorge i Hausberger 2011).

L'últim estudi de Grandgeorge et al., actualment en revisió, estudia la introducció dels animals domèstics en nens amb famílies amb autisme i la possibilitat d'incrementar-ne les aptituds socials. S'hi suggereix que les mascotes ajuden a desenvolupar l'empatia, com s'ha proposat anteriorment, entenent que aquesta aptitud no és considerada pròpia de les persones amb aquesta alteració mental (Grandgeorge i Hausberger 2011).

El projecte Inreach va començar el 1978 amb nens autistes aplicant la Teràpia Assistida amb Dofins (TAD). Les hipòtesis en què es basava aquest projecte foren, en primer lloc, la possibilitat que els dofins especialitzats poden provocar expressions comunicatives sense precedents en nens autistes; en segon lloc, el possible benefici terapèutic per a nens, pares i assistents socials; i, en tercer lloc, la creació de dades addicionals per a estimular programes interespecífics seriosos (Estivill 1999). En estudis paral·lels amb TAD en grups de nens amb trastorn de dèficit d'atenció, Nathanson et al. (1997, 1998 i 2007) indicaven que l'eficàcia de la teràpia era deguda a que incrementava significativament l'atenció, la motivació i l'habilitat lingüística, que assolia uns resultats més ràpids i més econòmics en referència a la de les teràpies convencionals i que la TAD produïa efectes positius que es mantenien durant un llarg període (Mariano i Lilienfeld 2007).

3.2. Teràpia amb persones grans.

Les persones grans tenen necessitats especials i els animals ajuden a cobrir-les. Entre les més importants, es troben les de parlar i ser escoltades i ateses, i les de tocar, que van augmentant amb l'edat, perquè els altres sentits es redueixen (Estivill 1999; Borel 2008).

Ja al 1974, un estudi va revelar els beneficis de la companyia animal. Els investigadors britànics Roger Mugford i JG M'Comisky estudiaren un conjunt d'ancians que vivien sols: un primer grup rebé la visita d'un assistent social, que els dugué una begònia; un segon grup rebé la visita d'un assistent social, que els entregà un periquito, i un tercer grup només rebé la visita de l'assistent social. Els qüestionaris i els observacions revelaren que aquells que havien rebut un periquito deixaren de parlar de les seves xacres i començaren a parlar de les seves mascotes, registraren una millora significativa de l'autoestima i un augment de la percepció de benestar (Estivill 1999).

Actualment, un exemple d'organització que promou la relació entre els animals i les persones grans és la People and Animals Together (PACT), que entre d'altres, ofereix un programa que es desenvolupa a Pennsilvània i que ha tingut molt d'èxit. Un grup de voluntaris reuneix a animals abandonats i a

persones grans. Per a tal fi, un voluntari entrevista cada persona que sol·licita un animal de companyia i després selecciona l'animal que s'adapta millor als seus desitjos i necessitats [3].

A Espanya, la Fundació Purina (actualment Affinity) ha sigut la principal impulsora de les iniciatives que recorren a la companyia d'animals per a proporcionar una millor qualitat de vida als ancians. Des del juny de 1992, finança programes com l'adopció de gossos a les residències geriàtriques o l'adopció, amb un servei d'assessorament, de gossos abandonats per part d'ancians que viuen sols a casa (Estivill 1999).

En el seu moment, la Fundació Affinity, va comptar en concret amb el Programa de Donació d'Animals de Companyia per a la Gent Gran, el qual es basava en proporcionar gratuïtament gossos i gats, amb garantia de sanitat veterinària, a persones jubilades (Estivill 1999). En aquest àmbit, actualment segueix patrocinant i posant en marxa Programes d'Ajudes Fundació Affinity a Projectes de Teràpia amb Animals dirigits a centres geriàtrics [4].

La primera residència espanyola que posà en marxa el programa d'adopció d'animals en centres geriàtrics promoguda per la Fundació Affinity fou la Residència de Gent Gran de Reus (Tarragona), que inicià l'experiència el maig del 1995 (Estivill 1999). Als tres anys de l'adopció dels gossos Blanca i Sam, les valoracions de la directora de la residència, Rosa M. Raga, foren: "Hem comprovat que els ancians dement, a qui els costa connectar amb altres ancians i cuidadors, contacten amb els gossos, que són l'element que els connecta amb el món real, fins el punt que persones que en tot el dia no dirigeixen la paraula a ningú, parlen amb els animals i estan pendents d'ells. Podria dir-se que el gos és un element importantíssim com a revitalitzador per als dement senils i, per la resta d'ancians, és un gran estímul de vida" (Estivill 1999).

3.3. Altres patologies.

Coincidint amb el sorgiment de la psiquiatria comunitària, hi ha hagut un progressiu procés de desinsitucionalització dels pacients psiquiàtrics, seleccionant als menys discapacitats per als recursos comunitaris i deixant els pacients amb més discapacitat a la cura de les institucions. La rehabilitació pretén enfrontar la discapacitat per a realitzar activitats, amb la finalitat de millorar el desavantatge social conseqüència del deteriorament i incapacitat produïts per la malaltia (Gil i Ochoa 2007).

Les malalties cròniques, com el càncer i les malalties neurològiques progressives, produeixen un gran patiment als pacients i familiars (Estivill 1999; Borel 2008). Els problemes de la persona que pateix una malaltia greu, ja sigui crònica o mental, giren al voltant de l'"accés social" i aquest depèn de la provisió de recolzaments socials que poden facilitar l'accés i ajudar a mantenir la persona en la seva posició social. El manteniment a llarg termini del seu accés social depèn de l'estabilitat d'aquests recolzaments socials i en els serveis de rehabilitació que han de supervisar i reajustar constantment les seves intervencions de manera apropiada. Això es dificulta en un context institucionalitzat, on l'accés és reduït. La facilitació de l'"accés social" per part de l'equip de rehabilitació permet apreciar que part del procés de rehabilitació necessita també d'una participació activa en la comunitat (Gil i Ochoa 2007).

En les persones amb Alzheimer, els rampells d'agressivitat i els episodis d'ansietat disminueixen quan tenen un contacte regular amb animals de companyia. La influència clarament de l'animal, redueix l'estrès de fer front a aquesta malaltia i s'ha suggerit que redueix la data en què el pacient ha de ser ingressat en una institució (Fine 2003).

3.4. Discapacitats físics.

Els beneficis aportats per la Teràpia Assistida amb Animals (TAA) possiblement siguin els més coneguts, sobretot en discapacitats sensorials. Per a una persona confinada a una cadira de rodes, tenir un gos ensinistrat per a què agafi el telèfon, les coses que cauen al terra, etc., i que l'acompanyi i faciliti les relacions socials, és cada cop més habitual (Estivill 1999; Zamorra 2002).

Adoptar un animal de companyia pot resoldre molts problemes del nen discapacitat. En els moments en què els petits no poden jugar amb altres, el gos els farà companyia, demostrant el seu afecte. A més, tindran a algú a qui cuidar i que els estimuli a aprendre, ja sigui jugant o cuidant-lo. Sovint, els nens amb discapacitats físiques se senten infeliços. Un gos pot ser un estímul necessari per a què millorin la seva autoestima i assoleixin nous objectius (Estivill 1999). Un exemple d'un programa de TAA amb cavalls en nens amb paràlisi cerebral espàstica s'adjunta a l'ANNEX 1.

3.5. Centres penitenciaris.

Dins de la diversitat que caracteritza la societat, un dels col·lectius més marginals són els presos dels centres penitenciaris. Als Estats Units i en alguns països europeus, inclosa Espanya, a Sud-àfrica i a Austràlia, els gossos de teràpia i altres animals diversos, com gats, ocells i conills s'usen també per a la rehabilitació dels joves delinqüents i a les presons per a sensibilitzar els interns i a contribuir en la seva reinserció social, de manera semblant al cas dels nens amb problemes comportamentals. Les experiències dutes a terme amb interns que es fan càrrec de la cura d'animals enlloc d'integrar-se en activitats manuals monòtones, han tingut resultats molt esperançadors (Martínez-Abellán 2009). Els beneficis observats fins avui són (Estivill 1999):

- Reducció de la violència i de les lesions autoinfligides.
- Menor número de suïcidis i intents de suïcidis.
- Millora en la relació entre els interns i el personal funcionari.
- Millors relacions personals.
- Millora de l'autoestima dels interns.
- Augment d'oportunitats de feina i treball.
- Reducció de la reincidència.
- Reducció del consum de drogues.
- Ajuda per al personal penitenciari, als refugis d'animals i també per a la societat.

La introducció dels animals de companyia a les presons es deu més a la casualitat que a un projecte específic. El primer cas conegut d'un programa amb mascotes en una institució del Regne Unit és el de l'Asil de York, una institució avançada del segle XVIII on els animals eren una de les mesures dirigides a millorar la cura i atenció als pacients en proporcionar-los-hi un entorn més humà. Al 1867 es fundà a Alemanya, Bethel, una institució oberta on els animals eren part important i integral del programa. Als Estats Units, la primera experiència de Teràpia Assistida per Animals (TAA) com a tal, tingué lloc a l'Hospital de l'Exèrcit de l'Aire, a Pawling (Nova York), durant un breu període de temps (entre 1944 i 1945) en plena II Guerra Mundial. Posteriorment, aquests programes foren aplicant-se en diferents àmbits, inclòs el penitenciari (Martínez-Abellán 2009).

El Centre Mèdic Forense d'Oakwood, a Lima (Ohio, EEUU) oferí el 1975 el primer programa estructurat per a relacionar els presoners amb animals en un centre de màxima seguretat. L'Hospital Estatal de Lima és una institució de màxima seguretat que acull a homes inadaptats d'altres presons d'Ohio, especialment els reclusos que mostren signes de depressió, malaltia mental i tendències suïcides. En aquesta institució, els reclusos reben poques visites i les relacions socials entre la població

són molt limitades. David Lee, un assistent social del Psiquiàtric de l'Hospital Estatal de Lima per a Criminals Dements, inicià el programa terapèutic en observar símptomes de millora en alguns interns que havien atès un ocell ferit. Per primer cop, els interns començaren a comportar-se com a grup i a relacionar-se bé amb el personal del centre. A arrel d'aquestes experiències, s'escrigueren normes per a protegir el benestar dels animals en algunes presons (Estivill 1999; Borel 2008; Martínez-Abellán 2009).

Un altre exemple és el de la Presó de Dones de Purdy (Washington, EEUU), que l'any 1981 inicià el programa *Prison Partnership*, centrat en el rescat i rehabilitació de gossos abandonats per part de les internes. Sota la supervisió del director del programa, se seleccionaren les recluses per a ensenyar-los-hi a ensinistrar els animals i perruqueria canina. Les tarifes ajudaven a costejar les despeses del programa. A banda de proporcionar formació professional a les recluses i un servei a la comunitat, l'Associació de la presó tenia un altre objectiu: ensinistrar gossos com a companys per a discapacitats físics (Estivill 1999; Martínez-Abellán 2009).

Els programes de més èxit, són els que han sigut dissenyats amb cura, ben dirigits, i que inclouen formació i entrenament i beneficien la comunitat local (Estivill 1999; Martínez-Abellán 2009). Diversos factors doncs, que convé tenir en compte són (Estivill 1999):

- Una meticulosa planificació que tingui en compte el règim del centre.
- Una selecció curosa dels animals realitzada per un veterinari clínic.
- Instruccions per a la cura dels animals.
- Un programa educatiu, preferiblement amb un programa de formació ocupacional.
- Implicació de la comunitat.
- Formació dels funcionaris.

Existeixen una gran varietat de programes dissenyats per a encaixar amb cada tipus de centre. Per exemple, la cura d'ocells i peixos és ideal per a establiments tancats mentre que en presons obertes o semiobertes poden allotjar-se una major varietat d'animals. Els programes de visites són adequats per a qualsevol tipus d'establiment, però especialment per a les presons de joves o les que tenen un alt índex de rotació. Per altra banda, el tipus de règim determinarà el desenvolupament dels programes. En les persones per a llargues condemnes, per exemple, podran implantar-se programes més complexos, mentre que els programes de visites són adequats per a centres d'estades curtes, especialment per als interns que no reben visites o que en reben molt poques (Estivill 1999).

A Espanya es duu treballant des de fa més d'una dècada en la implementació de programes de TAA en centres penitenciaris (vegeu Annex 2 per alguns exemples de centres a nivell mundial i espanyol). El punt de partida de les experiències en centres penitenciaris s'ha de situar en la celebració del I Congrés de Teràpia Assistida per Animals a Espanya, sota el títol "Animals de Companyia i Salut Mental". Una de les ponents estrangeres fou Mary Whyham, cap superior de llibertat vigilada a Lancashire (Regne Unit), que exposà en dit congrés els nombrosos beneficis de la TAA. Whyham visitava presons angleses durant la dècada dels 80 acompanyada pel seu bòxer París. Aleshores Maria Dolors Torner, Directora – Gerent de la Fundació Purina (actualment Affinity), en prengué nota i el 1992 es posà en contacte amb el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, exposant les característiques de la teràpia i aconseguint una bona acceptació (Martínez-Abellán 2009).

El 1993 s'inicià la primera pràctica real al Centre Quatre Camins, on la Fundació dugué dos gossos de la raça bòxer, seguint la línia iniciada per Whyham i la seva mascota a la Unitat d'Atenció Especial, en un departament especialitzat en la rehabilitació de toxicòmans, treballant sobretot el tema de l'autoestima, molt present, degut a les recaigudes per l'addicció a les drogues. Que la parella canina fos

conformada per un mascle i una femella, per ser testimoni d'una gestació i veure el naixement. Amb aquest programa es demostrà que els animals són un recurs ideal per a persones amb perfils difícils. S'han de seleccionar bé els interns, ja que han de ser persones que puguin interactuar amb els gossos. En aquest sentit, els pacients psiquiàtrics són els més indicats, però el perfil general al qual atenen la majoria dels presos guarda relació amb subjectes que provenen de famílies pobres i que posseeixen un nivell educatiu baix o nul (Martínez-Abellán 2009).

Després de la primera experiència a Quatre Camins, tingué lloc la implementació el 1994 d'introduir uns altres dos bòxers al Centre Penitenciari Brians (Barcelona). Aquest centre de compliment de penes és mixt, amb una capacitat aproximada de 1300 interns. El programa d'Educació Especial impartit a la Unitat de Psiquiatria consisteix en una combinació d'aprenentatges teòric – pràctics a través de la laborteràpia. L'evolució de la conflictivitat dels interns que habitualment interactuen amb els gossos es manté en índexs molt baixos i no apareixen conductes auto o heteroagressives. El mateix procés se seguí després a la Presó de Ponent, a Lleida (Martínez-Abellán 2009).

Finalment, foren els propis centres penitenciaris els que sol·licitaren desenvolupar tals programes a la pròpia Fundació. El personal de la Fundació els hi explica el procés, els hi comenta els programes realitzats, els seus beneficis i els hi envien bibliografia i manuals. Després de la presentació i aprovació del projecte, la Fundació posa en marxa tots els seus recursos. El centre penitenciari i la Fundació unifiquen criteris per a la selecció de l'animal, el número d'exemplars, la raça, el tipus de caseta, el seu emplaçament, etc., deixant-se aconsellar per un equip d'experts col·laboradors, entre ells els veterinaris del Departament d'Etologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. La Fundació carrega amb totes les despeses: des de l'adquisició dels animals, casetes i menjadores, joguines i corretges, fins l'alimentació i les visites al veterinari durant tota la vida dels animals. La finalitat última és compartir aquestes investigacions i les anàlisis dels resultats que realitzen un grup control i divulgar-ne els beneficis obtinguts per a garantir la permanència de les teràpies (Martínez-Abellán 2009).

3.5.1. Joves delinqüents.

La incondicionalitat i la fidelitat dels animals, que no emeten judicis i accepten les persones tal com són sense tenir en compte el seu passat, també ha donat els seus fruits al centre Oriol Badia, situat en una zona rural, a prop de Barcelona, on es rehabiliten diversos nois, d'entre 14 i 17 anys, que han comès robatoris reiterats i actes violents (Estivill 1999). Els joves es troben complint una mesura d'internament en règim semiobert imposada per un jutge de menors. Un dels grups d'activitats amb què compta el centre són les Activitats Assistides per Animals (AAA) que s'inclouen al programa del Taller de Granja, Hort i Jardineria. A la granja disposen de diverses espècies d'animals, escollides per a la formació i AAA: conills, gallines, ànecs, paons, coloms, una gossa, una parella d'ases i altres animals elegits pels nois com mascotes. Amb les AAA es pretenen assolir els següents objectius: adquisició de coneixement sobre el funcionament d'una granja; l'adquisició d'hàbits de treball, augment de responsabilitat, autonomia personal i increment de la motivació i de la capacitat de treballar en equip. Per altra banda, descobreixen una nova manera de relacionar-se, a promoure l'empatia i a poder reparar els desajusts emocionals i relacionals amb llurs pares (Martínez-Abellán 2009).

3.6. Altres programes i teràpies.

3.6.1. Teleassistència domiciliària.

Es tracta d'un servei per a persones grans que viuen soles i que, per motius de salut, invalidesa i aïllament, requereixen d'atenció continuada. Al realitzar la visita amb un animal de companyia, s'ha

observat una major il·lusió per la visita, tant del voluntari com de les persones grans ateses; l'animal facilita la comunicació entre generacions i reforça el compromís del voluntari, que se sent més integrat en l'organització (Estivill 1999).

3.6.2. Visites a hospitals.

La Teràpia Assistida amb Animals (TAA) també s'empra en l'àmbit de la pedagogia hospitalària, per a millorar la qualitat de vida dels malalts. Les visites d'animals de companyia a pacients postrats al seu llit redueixen l'ansietat, la tensió arterial i la solitud (Estivill 1999; Martínez-Abellán 2009). Però hi ha certs riscos associats al contacte amb animals, incloent mossegades, al·lèrgies, zoonosis i caigudes causades pels animals i els seus excrements. No obstant, fins la data no existeix cap indicació sobre la perillositat dels programes de TAA i, de fet, són molt més comuns els contagis produïts per una altra persona que els que pot produir un animal (Estivill 1999; Zamarra 2002).

Pel que fa al cas particular amb infants, és ben conegut que l'experiència de l'hospitalització pot resultar estressant tant per ells com pels pares i sovint s'associa a dolor, impotència, por i avorriment. La TAA ha demostrat facilitar l'enfrontament de l'hospitalització per part del nen. Com un dels beneficis proporcionats per la TAA, això es deuria gràcies a l'impacte que té en la percepció del dolor, tot i que fins a l'actualitat, no s'han reportat estudis formals sobre la relació entre la TAA i la percepció del dolor en nens hospitalitzats (Braun et al. 2009).

4. ELECCIÓ DE L'ANIMAL

En la Teràpia Assistida amb Animals (TAA), les característiques de l'animal han d'adaptar-se al problema a tractar, estar especialment ensinistrats per a treballar en entorns especials (per exemple hospitals) i comportar-se adequadament davant de reaccions imprevisibles (per exemple persones amb crisis agressives). Els més utilitzats són gossos i gats, tot i que també s'utilitzen altres animals, essent coneguda la utilització d'animals de granja, cavalls o Equinoteràpia i dofins o Dofinoteràpia (Braun et al. 2009; Grandgeorge i Hausberger 2011)

És important seleccionar bé els animals. L'estructura física i l'entorn varien i condicionen el tipus d'animals que poden introduir-se a cada centre (Grandgeorge i Hausberger 2011). El tipus de règim determinarà el desenvolupament dels programes. Existeix una gran varietat de programes dissenyats per a encaixar amb cada tipus de centre. Els programes més eficaços són els que incorporen programes educatius o de formació ocupacional relacionats amb els animals (Endenburg i Lith 2011).

Als EEUU, el programa Human-Animal Bon in Tennessee (HABIT), el San Antonio Chapter de la Delta Society i Pet Pals de Iowa van ser els primers que van desenvolupar protocols de selecció d'animals per a TAA (Fine 2003).

Al 1991 la Delta Society Task Force on Animal Selection es va reunir per desenvolupar protocols de selecció estàndard per animals domèstics implicats en TAA. A partir d'això, es va crear la Pet Partners Skills and Aptitude Test que serveix internacionalment per establir quins són els requisits mínims de animals per a TAA (Fine 2003).

Dins de les normes de selecció de la TAA es busquen animals fiables, controlables i que tinguin un comportament predictable i siguin adequats per una determinada tasca en una població i ambient de treball. Es té molt en compte l'espècie, raça, sexe, edat, mida, salut, aptitud, capacitats de l'animal i sobretot la qualitat de la interacció entre el cuidador i l'animal (Fine 2003).

Els tipus d'animals aptes per a Teràpia Assistida amb Animals són:

4.1. Gos.

És l'animal per excel·lència més utilitzat en aquest camp, tant per la consideració que té com a part de la família com per les seves qualitats excepcionals de fidelitat, sentiment de protecció, obediència i afectuositat (Fine 2003).

Existeix la tendència generalitzada a pensar que el caràcter del gos està determinat en gran mesura per la raça. No obstant, no sempre correspon amb el futur caràcter del gos i han de ser interpretades amb cautela. La raça pot influir en determinats aspectes de la conducta però no és l'únic factor a tenir en compte, tal i com s'indica en l'estudi comparatiu de dos races de Ciari et al. (2013). S'entén que la conducta és el resultat d'una interacció dinàmica entre la part genètica i l'ambiental (Fine 2003).

En la selecció del gos adient s'han de tenir en compte tres components principals: la revisió veterinària, la prova d'aptitud i l'habilitat per ser ensinistrat (Fine 2003).

La prova d'aptitud està regulada pel Canine Good Citizen (CGC) de l'American Kennel Club i s'utilitza en diferents organitzacions perquè ens permet apreciar quina serà la conducta del animal davant situacions noves o inesperades (Fine 2003).

Els gossos seleccionats han de ser pacífics i tranquils, s'han de deixar agafar les coses amb la boca i no han de grunyir, bordar, aixecar-se sobre les extremitats posteriors, demanar menjar, entrar en zones prohibides ni ensenyar les dents (Fine 2003).

Existeixen evidències les quals les proves a cadells no són un mètode de selecció vàlid per a gossos que han de treballar en TAA, ja que no prediuen el comportament del animal adult (Fine 2003).

4.2. Gat.

Els gats són especialment emprats en persones que tenen por o són al·lèrgiques als gossos. A l'hora d'escollir l'animal adequat, aquest ha de complir una sèrie de requisits indispensables com: permetre que sigui acariciat de moltes maneres per persones estranyes amb la presència o sense del propietari, que gaudeixi amb les carícies, portar-se bé amb altres gossos i gats, capacitat d'adaptació a nous entorns i que busqui atenció humana (Fine 2003).

En els programes de TAA és aconsellable castrar els gats ja que d'aquesta manera s'eviten problemes de marcatge, camades no desitjades i sortides o pèrdues de mascles (Fine 2003).

Els gats són els animals ideals quan es desitja realitzar una teràpia amb una interacció suau, de baix nivell. A més, és un animal idoni per persones que porten una vida agitada, que estan tot el dia fora de casa o que no gaudeixen d'una bona salut (Fine 2003).

El gran avantatge que presenta respecte altres animals com el gos, es que no necessita un gran esforç físic per tenir cura del animal (Fine 2003).

Alguns estudis inicials defenien la idea que els gossos eren més eficaços que els gats per mantenir l'equilibri emocional de la família (Albert & Anderson, 1997). No obstant, s'ha demostrat que els felins poden despertar un afecte tan intens com els gossos (Zasloff & Kidd, 1994). Aquest estudis confirmen que els beneficis psicològics que aporten els animals de companyia tenen més relació amb la companyia que ofereixen que amb l'ajuda física que poden arribar a proporcionar (Fine 2003).

A l'any 1996, Fritz va fer un estudi on s'evidenciava que les dones de mitjana edat que s'encarregaven de pacients d'Alzheimer es sentien menys deprimides i estressades si gaudien de la companyia d'un gat. De manera similar, succeïa amb el cas de homes amb una fase avançada de la sida, que preferien els gats ja que els gossos suposaven un estrés afegit per alguns (Fine 2003).

4.3. Conills.

El seu ús és molt variat, sobretot en persones que no toleren gossos o gats, a més a més, els estudis confirmen que són els animals preferits de molts nens petits (Fine 2003).

Com la resta d'animals han de passar una avaluació per tal de considerar-ne aptes per a la teràpia, és a dir, acceptar ser acariciats i agafats per diferents persones de diferents maneres i llocs, han de suportar forts sorolls i estar en mig de multitud de gent (Fine 2003).

4.4. Cavalls.

L'equinoteràpia es pot aplicar en qualsevol tipus de discapacitat psíquica o física i, tot i que els seus efectes no són immediats, se n'ha demostrat un progrés molt positiu (Fine 2003).

L'equinoteràpia s'usa en països com Alemanya, Bèlgica, França, Itàlia, Gran Bretanya, Espanya o EEUU (Fine 2003).

L'ús terapèutic del cavall, segons va descriure Biery al 1985, té 4 categories: hipoteràpia, equitació terapèutica, equitació rehabilitadora i salt (Fine 2003).

La hipoteràpia es tracta d'una teràpia passiva, utilitzada en persones amb problemes de paràlisi unilateral, asimetria i paràlisi cerebral, entre d'altres. Està descrit que millora en: la relaxació de músculs contrets i rígids, la coordinació, l'equilibri, postura i reforç en models normals de moviment (McCowan, 1984).

L'equitació terapèutica pot ser tant passiva com activa. En aquest cas, el gent assumeix el control actiu del cavall. Els objectius d'aquesta teràpia són la coordinació i tractament de problemes psicològics i/o socials (Fine 2003).

L'equinoteràpia en discapacitats motores és una forma d'equitació terapèutica que usa els moviments del cavall com a part del tractament. En aquesta teràpia, el genet no intenta controlar el cavall, per la qual cosa no necessita saber muntar. El pacient s'asseu a sobre del cavall i s'hi acomoda, amb reaccions automàtiques als moviments tridimensionals de balanceig del llom del cavall al caminar. Aquest fet, ajuda a millorar la circulació, el to muscular i l'equilibri de les reaccions, les funcions corporals internes i la capacitat de respiració del pacient. Els fisioterapeutes opinen que la milloria en el control de la postura i en les reaccions d'equilibri del tronc són més fàcils d'obtenir amb el cavall que a la clínica (Fine 2003).

El salt és descrit com exercici de gimnàstic a cavall, concretament es tracta d'una variació de l'equitació terapèutica. Proporciona una oportunitat única per desenvolupar i crear un vincle de comunicació i confiança entre el genet i el cavall (Fine 2003).

El cavall que participi en la teràpia ha de ser de la màxima confiança, pacient y tenir un bon caràcter i/o temperament per poder garantir experiències positives als pacients (Fine 2003).

La majoria d'aquest programes combinen diferents tècniques per tal d'ampliar els beneficis com un major equilibri, coordinació, força muscular, mobilitat, autoestima, atenció i autocontrol (Fine 2003).

Concretament, en pacients amb síndrome de Down, s'ha comprovat la milloria en coordinació, reflexes i to muscular, i en malalties mentals on existeix la dificultat de relacionar-se amb la resta, el cavall permet la integració amb la natura i amb el grup, sempre dins d'un ambient sa i familiar (Fine 2003).

Existeixen diverses associacions com la Sac Xiroi de Castellví de la Marca (Barcelona) que treballa conjuntament amb investigadors, en aquest cas amb Miguel Gallardo, i han demostrat que aquest animal posseeix uns valors emocionals que ajuden a combatre l'apatia i ensenyen respecte tant cap al cavall com als companys i un mateix (Estivill 1999).

4.5. Animals de granja (ramat vacú, avícola i porcs).

Aquests animals s'han emprat en teràpies de persones amb trastorns mentals i emocionals (Diesch 1984). El treball amb animals de granja permet aprendre moltes habilitats, a l'hora que els nois aprenen a assumir responsabilitat, coherència, puntualitat i seguir unes normes bàsiques (Fine 2003).

La cura dels animals és un fort component terapèutic dins del programa conjuntament amb altres disciplines com la horticultura, la ebenisteria i altres projectes especials. Aquest model sorgeix a partir de les granges creades a Estats Units de Bittersweet que van ajudar positivament a adults autistes (Estivill 1999).

Els resultats positius de les interaccions amb animals de granja incloïen millores en la comunicació, augment d'autoestima i sentir-se útil en la vida (Berget i Grepperud 2011).

Hi ha evidències d'aquests resultats en la granja per a joves de Minnowburn, un centre ubicat a Belfast (Irlanda del Nord), que recorre a la teràpia animal en la cura de delinqüents juvenils o de joves en situació de risc. L'activitat d'aquest centre inclou des de treballs preventius per a nens en situació de risc, problemes de salut mental o malalties de pronòstic greu fins a treballs de reconciliació on reunir societats dividides per a què aprenguin a dialogar, discutir i valorar les seves respectives tradicions i cultures (Estivill 1999; Martínez-Abellán 2009).

A Espanya, també s'han dut a terme amb èxit experiències similars:

- Al Centre Residencial d'Adolescents de Sitges (Barcelona), empren cabres com a element pedagògic. El compromís dels adolescents en les activitats de taller és major quan s'empren els animals (Martínez-Abellán 2009).
- Al Centre d'Observació de Menors de Mollet del Vallès (Barcelona), diversos menors amb problemes judicials (homicidi, toxicomania, prostitució) se senten més útils, responsables i satisfets gràcies on cuiden diversos aquaris amb diferents tipus de peixos (Martínez-Abellán 2009).

Cuidar els animals els serveix per aprendre el valor de la amabilitat, la sensibilitat i l'afecte, tot i l'entorn de violència en el qual fins aleshores han viscut, i per créixer com a persones, estimular la comunicació i les habilitats vitals i comprendre millor les necessitats ecològiques i humanes (Martínez-Abellán 2009).

4.6. Dofins.

La Teràpia Assistida amb Dofins (TAD) és una teràpia que s'utilitza com a instrument especials als dofins i s'aplica a nens que pateixen alguna malaltia psicològica i/o neurològica, com el síndrome de Down, autisme, retràs mental, retràs psicomotor, hipotonia muscular, paràlisi cerebral, entre d'altres (Nathanson 1998).

Els dofins són els animals que més s'assemblen als humans per el seu estil d'aprenentatge multimodal i les seves habilitats cognitives (Nathanson 1998).

Aquesta tècnica s'ha anat extenent per tot el món, incloent Estats Units, Mèxic, Israel, Rússia, Japó, entre molts països. (García-Tiburcio 2005; Marino i Lilienfeld 2007).

Davant de les expectatives generades i malgrat els resultats globalment positius, el director tècnic del dofinari de Tenerife afirma que “no existeixen els miracles; els dofins no curen a ningú, i és una combinació on intervenen molts especialistes i molts factors”. Aquesta advertència pretén evitar la desil·lusió de nombrosos pares, que han sigut encisats per falsos dofinoterapeutes. El dofinari de Tenerife és l'únic centre d'aquest tipus existent a Europa. A més, és gratuït (finançat amb les dues exhibicions diàries que s'ofereixen als turistes), però al centre s'adverteix sense eufemismes “que els pares no llencin els diners; allò que s'hi aconsegueix ho poden obtenir a la seva província amb qualsevol animal” (Estivill 1999).

Es considera útils en la TAA per dues raons principals: per el seu alt nivell d'intel·ligència i per l'efecte de l'aigua en la reducció de l'estrès (Nathanson 1998).

L'objectiu principal de Nathanson en la Teràpia Assistida amb Dofins és millorar el funcionament cognitiu, físic i emocional dels pacients (García-Tiburcio 2005).

Combina la biosònica i la teràpia sacrocranial, usant les emissions acústiques dels dofins per a provocar el desbloqueig i el reequilibri en determinats casos en què altres tractaments més convencionals no donen resultats. A més, la teràpia amb dofins ofereix com a avantatge la particularitat de la ingravidesa del medi aquàtic, la relaxant carícia de l'aigua i la possibilitat d'interactuar amb uns animals tan amables com intel·ligents (García-Tiburcio 2005; [5]).

Aquestes teràpies pretenen despertar determinades ones del cervell endormiscades i reequilibrar els hemisferis cerebrals, arribant a estats de major coherència i sincronia (García-Tiburcio 2005; [5]).

Els canvis més destacats es produeixen en persones amb discapacitats psíquiques, sobretot amb síndrome de Down, autisme i problemes psicomotors. (Estivill, 1999).

També hi ha constància de l'estudi del terapeuta rus Igor Tcharkovski amb nadons per tal de potenciar les seves facultats (García-Tiburcio, 2005)

El Projecte Inreach es tracta d'un programa desenvolupat, al 1978, per a explorar l'habilitat dels dofins mulars atlàntics de provocar reaccions comunicatives en nens autistes. Les hipòtesis de treball per a aquest projecte foren, en primer lloc, la possibilitat que dofins especialitzats poden provocar expressions comunicatives sense precedents en nens autistes; en segon lloc, el possible benefici terapèutic per a nens, pares i assistents socials i, en tercer lloc, la creació de dades addicionals per a estimular programes interespecífics seriosos (Estivill 1999).

Els nens que van rebre aquesta teràpia van mostrar una major participació en activitats, iniciaven més converses, tenien més seguretat i confiança sobre si mateixos, eren més feliços, van disminuir els comportaments negatius i millorar l'estat d'ànim. Cal dir que la Teràpia Assistida amb Dofins no cura la malaltia ni pot reemplaçar la teràpia convencional, sinó que s'ha d'entendre com un complement per a aquesta teràpia útil (Nathanson, 1998).

Els estudis afirmaven que l'èxit d'aquesta teràpia per a la millora física o comportamental eren del 90% (Humphries, 2003).

Els crítics d'aquests estudis suggerien que la Teràpia Assistida amb Dofins es similar a les interaccions amb animals domèstics o prendre un bany calent, qüestionant d'aquesta manera els beneficis esmentats. També un dels problemes que es troba és l'alt cost econòmic que suposa la teràpia amb un animal exòtic com es el dofí (Humphries, 2003).

4.7. Teràpia amb altres animals.

La varietat d'animals que es pot usar amb la TAA és molt àmplia. El problema d'usar animals petits és que són poc saludables. A més, no poden entrenar-se per a què desenvolupin les habilitats que poden a realitzar altres animals grans i la seva vida és més curta. No obstant, poden proporcionar un tipus especial de teràpia passiva. Els pacients poden beneficiar-se de mirar-los, simplement (Estivill 1999).

4.8. Teràpia assistida amb robots.

Actualment al Japó, davant la dificultat de satisfer les necessitats biològiques dels gossos hi ha la tendència d'utilitzar gossos robòtics com a mascotes, tant la gent que desitja un animal o necessita TAA. El gos robòtic més investigat és diu AIBO, de l'empresa Sony Corporation (Banks et al. 2008).

Un estudi estadístic indica que els humans s'involucren psicològicament amb AIBO a nivells emocionals casi com si fos un gos real. AIBO també ha aconseguit alts nivells en la millora de la solitud i altres mesures relatives a la qualitat de vida (Banks et al. 2008).

Hi ha un altre estudi de Burton (2013) en el qual s'utilitza una petita foca robòtica amb el nom de PARO (comPANion RObot) per el tractament de malalties neurològiques. PARO mou la seva cua i respon a la veu humana, mostra un ampli rangs d'emocions i es queixa quan es ignorada. A més, presenta avantatges davant els animals reals en TAA, ja que no necessita menjar i no pot patir infeccions. S'ha demostrat que realment té efectes positius en la qualitat de vida i plaers dels pacients.

4.9. Certificació dels animals

Existeixen institucions amb animals entrenats per a visitar als pacients a hospitals, clíniques o llars. No obstant, una persona sana pot entrenar a la seva pròpia mascota com a mètode preventiu o bé, per a que aquests realitzin voluntariats amb altres persones. Per això, és necessari cobrir una sèrie d'etapes que li donaran un certificat d'aprovació a la mascota. Això es dona mitjançant d'una selecció, ja que no tots els animals són aptes per a adquirir aquests aprenentatges. La certificació en animals per a aquests fins es va avaluar a l'any 1990 (Fine 2003).

El primer pas és el de l'obediència. Abans de res, és indispensable que l'animal aprengui a obeir al seu entrenador. Per a això, tant el propietari com la mascota han d'assistir a les classes pràctiques on poc a poc es vagi adquirint aquesta habilitat. Un gos, un gat, etc, deu comportar-se i obeir mitjançant la veu i sons tot i les distraccions i temptacions que puguin presentar-se. Altre punt important és l'entrenament per a les tasques que haurà de fer als voluntariats i el comportament que haurà de tenir quan es presenti als pacients (Fine 2003; Fatjó i Manteca 2005).

Per últim, les proves de temperament i salut en general són indispensables per a determinar si la mascota pot començar amb el treball. És necessari realitzar revisions mèdiques ja que tot animal que estigui en contacte amb persones delicades i amb defenses al seu organisme baixes, ha d'estar completament sa i lliure de qualsevol infecció o paràsit (Fine 2003).

5. LEGISLACIÓ DE LA TERÀPIA ASSISTIDA

5.1. Legislació a nivell internacional.

En l'àmbit internacional, la Convenció Internacional de les Nacions Unides sobre els drets de les persones amb discapacitat, signada a Nova York el 13 de desembre de 2006 i ratificada per l'Estat mitjançant instrument publicat en el Boletín Oficial del Estado del 21 d'abril de 2008, regula, en l'article 9, l'accessibilitat de les instal·lacions i els serveis oberts al públic o d'ús públic perquè les persones amb discapacitat puguin viure d'una manera independent. A aquests efectes, la Convenció prescriu que els estats han d'adoptar les mesures pertinents per a assegurar l'accés d'aquestes persones, en igualtat de condicions amb la resta, a l'entorn físic, el transport, la informació i les comunicacions, i a altres serveis i instal·lacions oberts al públic o d'ús públic. La Convenció també insta els estats a adoptar les mesures pertinents per a, entre altres finalitats, «oferir formes d'assistència humana o animal i intermediaris, inclosos guies, lectors i intèrprets professionals de la llengua de signes, per a facilitar l'accés a edificis i altres instal·lacions oberts al públic» [1].

Pel que fa als EEUU, les regulacions federals no contenen contingut específic per a la TAA. No obstant, alguns estats reconeixen el valor de la interacció humana i animal i les seves contribucions, en diversos nivells, de la millora en la qualitat de vida [6,7].

La majoria dels estats no consideren els animals en les teràpies en les seves lleis. Arkansas és l'únic estat que permet els animals en les instal·lacions de les residències d'avis com a teràpia durant períodes curts de temps, tot i que no es permeten les mascotes durant un període llarg de temps excepte en la Unitat de Cures Especials d'Alzheimer. Altres Estats com Nova York o Alabama permeten els animals com a teràpia en programes especials [7].

Recentment, a Connecticut s'ha aprovat una llei que codifica un programa de teràpia assistida amb gossos destinat a nens traumatitzats. Després de veure els nombrosos beneficis que aporten els gossos a aquests tipus d'usuaris, Connecticut ha resultat ser el primer estat dins dels EEUU que codifica aquest programa dins d'un marc legal [8].

5.2. Legislació a nivell estatal.

En l'àmbit estatal, la Llei de l'Estat 13/1982, del 7 d'abril, d'integració social dels minusvàlids és el reflex del procés per a assolir aquests objectius constitucionals i estatutaris. De la mateixa manera, la Llei de l'Estat 51/2003, del 2 de desembre, d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat, estableix un marc legal ampli i general de protecció. Aquesta llei posa en relleu els conceptes de no-discriminació, acció positiva i accessibilitat universal [1].

Pel que fa a la legislació, ens trobem amb la Declaració Universal dels Drets dels Animals, aprovada el 15 d'octubre de 1978 i en la qual es considera que els animals neixen iguals davant la vida i tenen els mateixos drets a l'existència [9].

Actualment no existeix cap legislació nacional que reguli la teràpia assistida amb gossos de companyia, a excepció del gos guia que està regulat per una llei estatal des de l'any 1966, la legislació existent al territori espanyol es de caràcter autonòmic [10].

A Castilla- La Manxa, existeix LLEI 7/1990, de 28 de Desembre que parla de la protecció dels animals domèstics, però no especifica per a l'assistència terapèutica amb animals [9].

Les comunitats amb una llei que garanteix l'accés al entorn de persones discapacitades acompanyades de gossos d'assistència són [9,10]:

- Comunitat Valenciana, on es troba la legislació més concreta referida a les TAA així com a la utilització de Gossos d'Assistència es va posar en marxa a la i aquesta normativa és la següent:
 - LLEI 12/2003, de 10 d'Abril, sobre gossos d'assistència per a persones amb discapacitats.
 - DECRET 167/2006, de 3 de Novembre, del Consell, que desenvolupa la llei 12/2003, de 10 d'assistència per a persones amb discapacitats.
 - ORDRE de 30 de Maig de 2007, de la Conselleria de Benestar Social, per la qual s'aprova el model de sol·licitud del procediment per al reconeixement de gossos d'assistència per a persones amb discapacitats, així com el contingut mínim dels projectes de les Activitats Assistides amb Animals de Companyia.
- Galícia, LLEI 10/2003, del 26 de Desembre, sobre l'accés a l'entorn de les persones amb discapacitat acompanyades de gossos d'assistència.
- País Vasc, LLEI 10/2007, del 26 de juny sobre gossos d'assistència per a l'atenció de persones amb discapacitat.
- Catalunya, LLEI del 26 de novembre del 2009.

Les comunitats que compten amb un avantprojecte de llei que garanteix l'accés a l'entorn de persones amb discapacitat acompanyades de gossos d'assistència [9,10]:

- Madrid, del 2006.

Les comunitats autònomes que compten amb una llei aprovada sobre l'accessibilitat i la supressió de barreres que per extensió garanteix l'accés a l'entorn de persones amb discapacitat acompanyades de gossos d'assistència [9,10]:

- Castella i Lleó, LLEI 3/1998, 24 Juny. No és pròpiament una llei amb redactat exclusiu sobre el gos d'assistència, però pretén garantir l'accessibilitat a totes les persones, en especial a les que tinguin algun tipus de discapacitat.

Pel que fa a la equinoteràpia, el programa de regulació de les intervencions assistides amb cavalls i les teràpies equestres, posat en marxa per la F.E.T.E (Federació Espanyola de Teràpies Equestres) des del passat dia 21 d'abril de 2013, es va iniciar amb les homologacions d'aquells professionals que demostraven una experiència i una formació adequada als requisits que s'han plantejat per a regular l'ensenyament d'aquestes intervencions [11].

5.3. Legislació a nivell de Catalunya.

Es regeix per la LLEI 19/2009, del 26 de novembre, de l'accés a l'entorn de les persones acompanyades de gossos d'assistència, en la qual s'estableix [1]:

- L'Estatut d'autonomia determina, en l'article 4.2, que els poders públics de Catalunya han de promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat dels individus i dels grups siguin reals i efectives, i facilitar la participació de totes les persones en la vida política, econòmica, cultural i social. Així mateix, l'article 24.2 estableix que les persones amb necessitats especials, per a mantenir l'autonomia personal en les activitats de la vida diària, tenen dret a rebre l'atenció adequada a llur situació, d'acord amb les condicions que legalment s'estableixen. Finalment,

en l'article 40.5, s'encarrega als poders públics que garanteixin la protecció jurídica de les persones amb discapacitat, en promoguin la integració social, econòmica i laboral, i adoptin les mesures necessàries per a suplir o complementar el suport de llur entorn familiar directe.

- L'article 166.1 de l'Estatut d'autonomia atribueix a la Generalitat la competència exclusiva en matèria de serveis socials. Aquesta competència va permetre l'aprovació de la Llei 12/2007, de l'11 d'octubre, de serveis socials, que configura els serveis socials com un conjunt d'intervencions que tenen com a objectiu garantir les necessitats bàsiques dels ciutadans, prestant atenció a mantenir llur autonomia personal. Val a dir que la dita llei incorpora en el catàleg de serveis i prestacions socials la possibilitat de crear altres prestacions de suport a l'accessibilitat, de supressió de barreres arquitectòniques i en la comunicació, com ho és la utilització de gossos d'assistència per a prestar ajut a persones amb discapacitat o amb determinades malalties.
- A Catalunya, la Llei 20/1991, del 25 de novembre, de promoció de l'accessibilitat i de supressió de barreres arquitectòniques, incorpora el concepte d'ajuda tècnica, com un altre mitjà, complementari o suplementari a la supressió de barreres arquitectòniques, per a poder accedir i gaudir de l'entorn, si bé no fa esment d'un altre tipus d'ajut, absolutament necessari per a moltes persones amb diferents tipus de discapacitat per a assolir llur integració, accedir a l'entorn i dur a terme les activitats de la vida diària, que hom pot definir amb el concepte reconegut internacionalment com servei d'ajut animal per a persones amb discapacitats físiques, sensorials o amb determinades malalties.

Als efectes d'aquesta llei, el servei d'ajut animal que es pretén regular és el que es duu a terme mitjançant els anomenats gossos d'assistència, denominació genèrica que inclou diferents tipus de gossos ensinistrats per a donar suport a persones amb discapacitats o amb determinades malalties. La denominació i la classificació d'aquests gossos segueixen els criteris convinguts internacionalment.

- La promulgació de la Llei 10/1993, del 8 d'octubre, que regula l'accés a l'entorn de les persones amb disminució visual acompanyades de gossos pigall, que fou pionera en aquest camp, és un exponent clar d'aquest servei d'ajut animal, si bé el marc jurídic només fa referència als usuaris amb aquesta discapacitat específica.

De la mateixa manera que es constata la necessitat que tenen les persones amb discapacitat visual d'utilitzar un gos pigall, es fa palesa, igualment, la que tenen altres persones amb discapacitat auditiva o física o amb determinades malalties com l'autisme, l'epilèpsia o la diabetis d'ésser assistides per gossos ensinistrats d'una manera especial per a guiar-les, per a ajudar-les en l'acompliment de les tasques de la vida diària o per a avisar-les de perills o d'atacs imminents. Per tant, cal definir un àmbit jurídic comú per a totes aquestes persones amb diferents discapacitats que necessiten fer ús de gossos d'assistència.

La Llei també recull la necessitat que figurei l'ensinistrament de gossos d'assistència com a professió en el Catàleg de qualificacions professionals de Catalunya i en regula la creació d'una qualificació professional.

Finalment, la Llei vol garantir l'accés als llocs, als locals, als establiments, als allotjaments, als transports i als espais públics o d'ús públic dels usuaris de gossos d'assistència en els termes que estableix la mateixa Llei. El mitjà per a aconseguir-ne l'efectivitat és l'establiment d'un règim sancionador únic, en compliment de la reserva material de llei que estableix la Constitució espanyola [1].

Segons l'article 4, pel que fa a l'adquisició i reconeixement de la condició de gos d'assistència [1]:

- La condició de gos d'assistència s'adquireix amb l'acreditació que atorga l'òrgan o l'organisme
- El procediment d'acreditació de la condició de gos d'assistència s'inicia a sol·licitud del centre d'ensinistrament o dels usuaris, que han de justificar que el gos ha estat ensinistrat per un professional de l'ensinistrament i té assignat un usuari final; a més de disposar d'una identificació electrònica. Els gossos de races potencialment perilloses no poden obtenir la condició de gos d'assistència.

Segons l'article 5, per a l'acreditació i identificació dels gossos d'assistència [1],

- L'atorgament de l'acreditació d'un gos d'assistència comporta la inscripció de la unitat de vinculació en el Registre de centres d'ensinistrament i unitats de vinculació i l'expedició i el lliurament del carnet.
- La condició de gos d'assistència, expedit per l'òrgan competent que corresponguin al gos com a animal de companyia, s'acredita amb la documentació del carnet que identifica el gos d'assistència i el distintiu d'identificació.

Segons l'article 6, sobre les condicions higièniques i sanitàries dels gossos d'assistència [1],

- Ha d'estar esterilitzat per a evitar els efectes dels canvis hormonals i no ha de patir malalties transmissibles a les persones, a més d'estar vacunat contra la ràbia (anualment); brom, parvovirosi canina i hepatitis canina; leptospirosi i qualsevol altra que estableixin les autoritats sanitàries. Ha d'estar desparasitat i presentar unes bones condicions higièniques.

Segons l'article 7, pel que fa a la responsabilitat dels gossos d'assistència [1],

- El responsable de les condicions higièniques i sanitàries és el propietari, mentre no sigui vigent cap contracte de cessió del gos d'assistència a un usuari, o el pare/mare/tutor en casos de discapacitat

Segons l'article 8, pel que fa a la suspensió de la condició de gos d'assistència [1],

- Si no compleix les condicions higièniques i sanitàries, hi ha un perill greu per a l'usuari, no te subscripció a la pòlissa d'assegurances de responsabilitat civil del gos d'assistència, o s'evidencien maltractaments. L'usuari, doncs, perd el dret d'accés a l'entorn acompanyat de l'animal.

Segons l'article 15, les limitacions del dret d'accés a l'entorn dels usuaris de gossos d'assistència [1],

- L'usuari no pot exercir el dret d'accés a l'entorn reconegut si el gos presenta signes de malaltia o manca d'higiene, si hi ha existència de risc per a l'usuari
- El dret d'accés a l'entorn dels usuaris de gossos d'assistència està prohibit als espais següents: les zones de manipulació dels aliments, les sales d'operacions on es fan cures i tractaments, l'aigua de les piscines

Segons l'article 20, pel que fa als requisits per a l'autorització dels centres d'ensinistrament de gossos d'assistència, s'ha de tenir una personalitat jurídica pròpia, comptar amb un espai físic, estar vinculat a un nucli zoològic, disposar de personal mínim, pertànyer a alguna associació o federació europees o internacional de gossos d'assistència. El personal mínim del que s'ha de disposar en un centre d'ensinistrament de gossos d'assistència consta de [1]:

- Director responsable del funcionament del centre d'ensinistrament

- Professional de l'ensinistrament de gossos d'assistència
- Veterinari en exercici de la professió
- Psicòleg per a dur a terme la tasca de valoració de la unitat de vinculació

Segons l'article 23, els òrgans competents per a l'autorització dels centres d'ensinistrament de gossos d'assistència [1],

- Departament corresponent en matèria de serveis socials: autorització oficial dels centres d'ensinistrament de gossos d'assistència
- Òrgan determinat pel conseller del departament competent en matèria de serveis socials: dicta les resolucions d'autorització dels centres d'ensinistrament
- Departament competent per a la tramitació i resolució dels expedients d'autorització dels centres d'ensinistrament

Segons la llei, s'ha de donar suport econòmic a les persones que necessiten el servei d'un gos d'assistència. El Govern, per mitjà del departament competent en matèria de serveis socials, pot donar suport econòmic als usuaris de gossos d'assistència, en les condicions que estableixin les convocatòries corresponents, per a la creació, el manteniment i el seguiment anual de la unitat de vinculació, d'acord amb les previsions pressupostàries. Cal prestar una atenció especial a cobrir les despeses de manteniment d'aquests gossos i els costos de les actuacions que, d'acord amb aquesta llei, són obligatòries per a obtenir i mantenir la condició de gos d'assistència [1].

A més, el Govern ha de promoure campanyes informatives, divulgatives i educatives adreçades a la població en general i, amb un èmfasi especial, als centres d'ensenyament de tots els nivells, per a sensibilitzar els alumnes i educar-los en tot allò referent als usuaris de gossos d'assistència, amb l'objectiu d'assolir-ne la integració real i efectiva. Cal tenir en compte d'una manera especial els sectors de l'hostaleria, el comerç, els transports i els serveis públics i dur a terme altres accions educatives adreçades a la població en general per a donar a conèixer el contingut d'aquesta llei [1].

A més a més, existeixen codis ètics i protocols d'actuació que ajuden a establir una teràpia evitant que l'animal o el pacient es perjudiquin [9].

D'altra banda, cal dur a terme la regulació de les activitats d'ensinistrament i cura dels gossos d'assistència, que no existeix actualment, i també la dels centres d'ensinistrament.

Pel que fa al procediment d'autorització dels centres d'ensinistrament de gossos d'assistència, la desestimació per silenci administratiu es fonamenta en la responsabilitat que comporta l'ensinistrament d'aquests gossos i en les greus conseqüències que un ensinistrament deficient podria tenir per als usuaris i terceres persones [1].

No són objecte d'aquesta llei els animals de teràpia, que s'han de regular per una normativa específica [1].

6. ENQUESTA A LA POBLACIÓ

L'enquesta l'han realitzat un total de 210 persones, majoritàriament dins del rang d'edats de 18 – 30 anys, dona i de professió estudiant. Per a veure els resultats en més detall vegeu l'ANNEX 3.

6.1. Discussió de les enquestes.

L'edat pot resultar un factor important en quant a la credibilitat en l'efecte dels resultats. Segons Berget i Grepperud (2011), els professionals més joves d'aquest àmbit tenen una confiança en l'eficàcia de la Teràpia Assistida amb Animals (TAA) que els de més edat. A més a més, si tenim en compte que la TAA és relativament actual, és possible que els enquestats de més edat en tinguin un major desconeixement.

És important tenir en compte el sexe dels enquestats. Berget i Grepperud (2011) van determinar que la confiança en l'eficàcia d'aquesta teràpia és superior en dones que en homes. D'acord amb el seu estudi, els resultats de les enquestes es corrobora que les dones, a part de tenir més coneixement sobre teràpia, confien més en els seus beneficis i també estan més conscienciades sobre el benestar animal.

Hem intentat incloure en la nostra enquesta a gent de diferents móns professionals a fi d'obtenir una visió imparcial sobre el coneixement de la TAA. Els enquestats amb una professió relacionada en el món de la veterinària o afins solen tenir-ne més coneixements.

Pràcticament el total enquestada de la població sí han tingut o tenen animals a casa, la majoria gossos. També, per ordre de prevalença, són habituals com a animals de companyia els gats, aus, animals exòtics (conill, hámster, tortugues, cobais, iguana, peixos) i altres animals no habituals per a ús domèstic (gallines).

La majoria dels enquestats consideraven la seva mascota com a animal de companyia, tot i que hi ha una part important que la considera com a membre de la família. Això ens indica el gran afecte de la gent per les seves mascotes i la importància que té dins de la TAA, en tant que indica i reafirma la necessitat filial de l'ésser humà de necessitar i sentir afecte, i la significació del que suposa establir un vincle entre el propietari i l'animal de companyia. En relació a aquest vincle emocional, la majoria considera que la seva vida ha millorat des que té l'animal, reafirmant la idea anterior per la qual és necessari establir un lligam, el qual finament repercuteix en l'efectivitat de la TAA.

Els beneficis que impliquen la TAA es veuen reflectits en l'opinió de la gent. Gran part dels qui tenen un animal confirma que se sent més saludable i que té més confiança amb ell mateix. Els animals, com hem comentat, ens aporten una gran companyia, ens donen afecte i són lleials, sense jutjar-nos. A més, en la majoria dels nens esdevenen un company de joc, convertint-se en un amic per alls i un company de la vida.

Tres quarts de la gent enquestada associa la TAA amb els disminuïts físics, psíquics i l'autisme. En menor mesura l'associen a la tercera edat, i encara menys amb les presons. Veiem com la TAA sol associar-se més a problemes de salut que a una mala conducta. Això pot deure's al ressò que se'n fa als mitjans dels casos més extrems sobre la TAA. Ha sigut poca la gent doncs, que ha mostrat una visió més àmplia sobre la teràpia i que ha afegit situacions més quotidianes com depressió o nens.

La majoria de la societat associen la TAA, per ordre descendent, amb petits animals, com gos i gat, cavalls i dofins. No és gens menyspreable la difusió que ve donant-se de fa uns anys sobre la Teràpia Assistida amb Dofins (TAD) en els mitjans de comunicació, essent una teràpia cada cop més coneguda

tot i que poc comuna en les nostres terres. Poca gent associa la TAA amb animals de granja; possiblement perquè la visió de la gent respecte a aquests animals és més productiva enlloc d'afecte.

Més de la meitat dels enquestats troba justificat, en qualsevol context, l'ús d'animals per a teràpia. Aquells en desacord, solen al·legar al benestar animal, considerant que no s'han d'utilitzar els animals si no es regula i controla aquest, encara que la persona que rep la teràpia se'n beneficiï. Altres opinions al respecte inclouen: limitar la TAA a persones en les quals sigui realment eficaç (en funció de malaltia), restringir la TAA a aquelles persones amb antecedents de maltractament d'animals, i prohibir la dofinoteràpia i la teràpia en animals d'intel·ligència major, com els ximpanzés.

En quant a l'aplicació de la TAA, destaca la desconeixença de la població sobre l'oferta i la regulació d'aquesta pràctica i com es tracta d'un tema aliè a nivell quotidià. No obstant, pel que fa al temps dedicat a invertir en la TAA, són moltes les persones que pensen que els seus efectes no són immediats. És lògic pensar així, donat que les relacions són a llarg termini i que "necessitem un temps d'adaptabilitat"

6.2. Entrevista a professionals.

Entrevista a Xavier Manteca, veterinari etòleg i reconegut especialista en comportament animal.

Xavier Manteca i Vilanova va llicenciar-se en Veterinària a la Universitat Autònoma (UAB) de Barcelona el 1987. Va realitzar els estudis d'especialització en comportament animal aplicat i benestar animal a la Universitat d'Edimburg (Escòcia) el 1991. L'any següent va doctorar-se en Veterinària per la UAB. Actualment, és catedràtic del Departament de Ciència Animal i dels Aliments de la facultat de Veterinària de la UAB, on imparteix classes d'etologia i benestar animal.

Quin fet et va dur a involucrar-te en aquest tipus de teràpia?

El fet que hi ha aspectes de comportament dels animals (que és l'àmbit en el que treballo) que són importants per dur a terme aquestes teràpies.

Per tant, des de la teva experiència, defensaries el seu ús com a teràpia? Com ho justificaries?

Sí, però sempre i quan es deixi molt clar que es tracte només d'una teràpia complementària i que la seva execució ha d'estar avalada per un metge o psicòleg

En la majoria de la bibliografia consultada, s'entén la teràpia assistida amb animals com un complement de la teràpia i no com una base. Estàs d'acord amb aquestes afirmacions? Quines experiències tens al respecte?

Sí, sens dubte. Els metges i psicòlegs que defensen aquest tipus de teràpia insisteixen molt en aquest punt.

Segons la literatura, es reclama la necessitat d'estudis que avalin l'eficàcia de la Teràpia Assistida per Animals. L'èxit d'aquesta teràpia es basa en una creença o té un fonament científic consistent?

Hi ha alguns estudis que demostren que, en alguns casos, aquestes teràpies són útils. Malgrat això, hi ha molts pocs estudis fets de manera controlada, per la qual cosa sovint és difícil treure conclusions.

Creus que es promou suficientment la investigació en aquest camp? Quin creus que n'és el motiu?

Sí, crec que darrerament és promou bastant.

Existeix un interès real en aquesta pràctica? Fins a quin punt hi influeixen els interessos econòmic?

No crec que la motivació sigui econòmica, sinó més aviat és conseqüència del desig d'explorar totes les possibles vies d'actuació per resoldre o millorar alguns problemes de salut.

Quina inversió o ajuda pública rebeu per aquest tipus de teràpia?

Cap.

Respecte el treball que realitzeu a la UAB o en col·laboració amb la Fundació Affinity, es tracta d'una teràpia molt demandada? Quin és el tipus de perfil de gent que la sol·licita ?

Sí, bastant. Es treballa sobre tot amb interns de centres penitenciaris, persones de la tercera edat, persones amb malalties psiquiàtriques i malalts amb problemes de mobilitat.

Amb quines espècies animals treballes? En general, quines són les més idònies?

Hem treballat amb gossos. Crec que els animals domèstics (gossos, gats i cavalls, per exemple) són segurament els més adients i menys problemàtics.

Com viuen els animals aquesta experiència? Com i quan n'avalues l'estrès durant la teràpia? Com es poden mantenir motivats?

Depèn de com es faci. Si la persona que n'és responsable sap interpretar el comportament dels animals, el cert és que hi ha pocs problemes.

La realització de les tasques de teràpia pot suposar problemes en el seu benestar o etològics?

Tal com he dit abans, tot depèn de com es faci. Hi ha casos en que sí que poden causar estrès als animals, però aquests problemes es poden evitar bastant si la persona responsable sap identificar els indicadors d'estrès i regula adequadament l'activitat de l'animal.

Deus estar al corrent de les noves normatives i legislacions que s'elaboren en aquest camp. Creus que això pot ser un precedent en aquest camp? Com veus el futur de la Teràpia Assistida amb Animals?

Sí, crec que és una bona iniciativa i penso que la TAA anirà a més.

Entrevista a Ana Alejandra Arroyo, veterinària especialitzada en etologia aplicada i benestar animal.

Ana Alejandra Arroyo Lambaer va llicenciar-se en Medicina veterinària i zootècnia a la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic (UNAM) el 2003. Ha sigut entrenadora d'animals a l'Africam Safari (Mèxic). Ha elaborat programes de control de plagues amb aus rapinyaries per la UNAM. Ha sigut responsable de l'àrea de Benestar Animal i coordinadora de l'Aula Psittacus a l'empresa Psittacus Catalonia, dedicada a la cria de lloros i al desenvolupament i fabricació d'aliments per a aus de companyia. Actualment, és directora general a Yolcati (Espanya), consultoria especialitzada en etologia aplicada i benestar animal.

¿Cuál ha sido su experiencia como veterinaria?

Mi campo de trabajo es el bienestar animal y la etología aplicada en especies silvestres. He tenido la oportunidad de trabajar con alrededor de 50 especies de aves silvestres y pequeños mamíferos con procedencias diversas (captura, decomisos, cría en cautiverio...). Además de las distintas finalidades zootécnicas de las colecciones (zoos, laboratorio, centro de cría, colecciones privadas, centros de recuperación...) es así que, afortunadamente para mí y desafortunadamente para los animales, la experiencia en cuanto a problemas de comportamiento ha sido bastante enriquecedora.

¿En qué consiste su trabajo en Yolcati?

Yolcati es la primera consultoría veterinaria especializada en etología aplicada y bienestar de especies silvestres. Ofrecemos tres servicios principales que son:

1. Cursos, conferencias y seminarios en temas de manejo, bienestar y comportamiento para todos los niveles de formación.
2. Consultas particulares para propietarios de animales de compañía no convencionales.
3. Asesorías técnicas-profesionales para grandes colecciones (zoos, centros de cría, recuperación...).

Además, hace un par de meses sacamos a la venta la línea de enriquecimiento ambiental (juguetes) para loros, llamada Yolcati toys. Y estamos por publicar un libro sobre entrenamiento enfocado a propietarios de loros de compañía.

¿Conoce o ha tenido alguna experiencia en la Terapia Asistida con Animales (TAA)? ¿Qué opinión tiene al respecto?

Hace muchos años, en México, con perros. Pero no tengo experiencia en el tema.

¿Sabe cómo funciona la elaboración de un plan de Terapia Asistida con Animales (TAA)?

No.

Hemos visto su pasión por las aves. ¿Tiene experiencia en la Terapia Asistida con aves? ¿Nos puede comentar algún caso curioso que haya observado u oído respecto a este tema?

No conozco ningún caso en concreto. Pero es un hecho que el estado de bienestar de las personas se ve considerablemente influenciado por los vínculos de confianza que se establecen con los animales. Las aves, aunque nos parecen difíciles de interpretar por su lejanía evolutiva en contraste con los mamíferos, son realmente expresivas y crean sólidos vínculos afectivos con las personas. En concreto considero que los loros son un modelo a estudiar para este fin (contando con las dificultades añadidas por tratarse de especies no domésticas).

¿Cree que es importante la especie animal en la selección?

Sí, por supuesto. Pero no únicamente por el efecto causado en las personas sino también por los efectos causados en los animales. No soy partidaria de utilizar mamíferos marinos, por ejemplo.

¿Y que cualquier persona puede recibir esta terapia?

Considero que en mayor o menor medida las todas las personas son impactadas positivamente por la convivencia con otras especies (o sea con los animales). Yo no lo restringiría únicamente a los casos más drásticos como el autismo...

Hemos visto que tiene una amplia experiencia laboral en diferentes países como México, España, Portugal, Italia y Suiza. ¿Cree que existen diferencias en cuanto a la concienciación u opinión del bienestar animal según el país de origen? ¿Y referente a la Terapia Asistida con Animales?

- Sí, sin duda. La perspectiva es completamente distinta. Porque vivamos en Europa no podemos obviar las condiciones en las que vive la mayor parte de la población mundial (pobreza). Yo no utilizaría la palabra concienciación para este caso, y me explico: tu visión, respecto cualquier cosa, cambia dependiendo de donde estés parado. Por ejemplo, América Latina, la gente es pobre, puedes encontrar niños en la calle, descalzos, sin casa, sin comida... pregúntales qué es bienestar... después si te atreves, pregúntales qué es bienestar animal. Ahora piensa en la gente de la ciudad que no muere de hambre, pero que esta acostumbrada a ver niños en la calle... pídeles que sientan compasión por los perros callejeros... Uno de los problemas más serios que debe enfrentar el “bienestar animal” como especialidad veterinaria es la desigualdad social.
- Por otra parte, ¿cómo puede existir el maltrato animal en países donde la mayoría de su población es de clase media (cultural, social y económica)?... aprendizaje, empatía, usos y costumbres....
- Y en cuanto a la terapia asistida no tengo experiencia. Pero está claro que dependiendo del enfoque puede ser mala idea para los animales. En el mundo ideal, me gustaría que primero resolviéramos las pésimas formas que hemos establecido para relacionarnos con los animales y después estableciéramos nuevas alternativas para obtener beneficios sin que a ellos les tuviéramos que restar en el grado que les restamos.

¿Cree que se debería de establecer una legislación específica para este tipo de terapia?

Contundentemente sí. Y que la ley fuera hecha para este fin y no adaptada de otras actividades y también que quienes la hicieran fueran un equipo multidisciplinario que abarcara el máximo de criterios posibles.

7. CONCLUSIONS FINALS

Hem volgut aprofundir en el tema de la teràpia assistida amb dofins ja que creiem que és una espècie animal exòtica que no solem associar com a “companyia” i ens sembla un tema a destacar. És interessant com un animal filogenèticament més llunyà als animals de companyia que estem acostumats a associar a l'ésser humà, pot aportar efectes similars sobre les persones quan són utilitzats com a animals terapèutics. El dofí té unes característiques que el fan particularment especial respecte als altres animals. És considerat, juntament amb els primats, una de les espècies més intel·ligents. A més a més, és una espècie molt social. Aquests factors possiblement el fan interessant per a ser utilitzat en les teràpies.

Hem pogut veure com la Teràpia Assistida amb Animals (TAA) implica una visió molt àmplia. Els animals de teràpia poden ser utilitzats per a una multitud d'alteracions tant mentals com físiques. Són utilitzats sobretot en nens potser per la seva innocència i la seva estimació vers els animals. La majoria dels exemples de TAA es basen en nens amb disminucions físiques i psíquiques, tot i que també poden ser associats a problemes socials o de comportament com són l'autisme, etc. Estan programats també per a altres problemes més habituals i dispersos com les depressions, les dones maltractades, etc. Així, hem vist que els problemes que engloben la TAA poden ser tan concrets com una malaltia nerviosa específica com generals i habituals com la solitud, i que qualsevol persona podria esdevenir un pacient.

Els animals terapèutics poden ser utilitzats tant en hospitals com a ajuda terapèutica en persones amb malalties cròniques o terminals, en residències de la tercera edat, en els centres penitenciaris. La vellesa pot ocasionar la dependència social per l'abandonament, la contenció afectiva i la carència de relacions afectives, que juntament amb la falta de motilitat i la pèrdua del sentit d'utilitat poden afavorir els quadres depressius. La majoria de la gent corrobora que la seva vida canvia després de rebre la teràpia. El simple fet de poder acariciar el gos, i donar i rebre afecte per la seva part, ens fa sentir millor. La majoria dels cops, els animals canvien la vida de les persones. En les presons, per exemple, s'ha observat un canvi d'actitud important en els interns que han rebut la teràpia.

S'ha reconegut la companyia dels animals en diversos estudis com un factor que contribueix a pal·liar la depressió i la solitud, i serveix com a amortidor de les situacions adverses. La introducció d'animals a la rutina diària d'una persona amb determinades malalties o problemes, amb un propòsit terapèutic, afavoreix el seu benestar fisiològic i psicològic, millora les relacions socials amb les altres persones. La percepció general del públic és positiva vers aquesta teràpia i els seus efectes beneficiosos. I no només és profitosa pel pacient, sinó que actua transversalment, és a dir, l'animal coterapeuta i el mateix terapeuta també se'n veuen enriquits.

Més enllà, la varietat d'animals i de situacions, malgrat resultar a vegades un inconvenient per establir un criteri estàndard, permeten personalitzar el tractament per a cada pacient i treure'n el màxim profit. Exemples els tenim en el cas dels dofins, útils en reduir l'estat d'ansietat d'una manera insòlita i innovadora a través d'un bany al mar; o els cavalls, emprats per a millorar el to muscular i l'equilibri, gràcies al balanceig del llom, en aquells pacients amb impediments físics i amb els quals les teràpies s'efectuen fonamentalment en àrees obertes i rodejades de vegetació i de convivència familiar que aporten entreteniment i esport; o la facilitat de cura i d'entreteniment amb un animal petit com són ocells, peixos, o hámsters, on el simple fet de mirar-los pot proporcionar un tipus especial de teràpia passiva.

El personal mínim del qual disposa un centre d'ensinistrament de gossos d'assistència inclou personal mínim de diversos àmbits com un director responsable, ensinistrador, veterinari i psicòleg. Els òrgans competents per a l'autorització dels centres d'ensinistrament també són diversos.

Pel que fa a la legislació que regula aquestes teràpies, cal destacar que al ser un tema bastant innovador, encara no hi ha lleis específiques que defineixen ni regulin aquestes teràpies. Tot i això, la poca regulació que existeix no està globalitzada i cada país té les seves regulacions. En el cas d'Espanya, cada CCAA té les seves lleis. A Catalunya existeixen unes lleis relatives als gossos d'assistència que en regulen la certificació, els centres i institucions implicades, el benestar animal, etc. Creiem que caldria una legislació més acurada que regulés els diferents aspectes de la TAA. Cal afegir que tot i que segons les disposicions addicionals de la legislació a Catalunya el govern estigui obligat a proporcionar suport econòmic a les persones que necessiten un gos d'assistència, durant l'entrevista realitzada a Xavier Manteca, ens comenta que durant la seva experiència en les intervencions en teràpies assistides amb animals no es rep cap ajuda ni subvenció econòmica per part del govern.

En quant al benestar animal, creiem que caldria una llei que regulés millor aquesta teràpia. Cada cop més, el benestar animal esdevé un fet a considerar en qualsevol acció que impliqui l'ús d'animals i hi ha un interès popular més gran referent a aquest aspecte. Existeixen controvèrsies en quant a l'ús d'animals terapèutics, especialment en espècies més exòtiques com el dofí, per temor a que aquests animals pateixin estrès o malestar.

Creiem que es tracta d'una bona alternativa al tractament específic de cada malaltia, ja que aporta uns beneficis extres, però caldria la realització de més estudis que n'avaluessin l'eficiència real, contemplant les diverses variables subjectes a aquesta teràpia i amb una base científica rigorosa.

REFERÈNCIES

- [1] AIGAT, Legislación [seu web]. 2011 [accés 15 de desembre del 2013]. Disponible a: http://www.aigat.org/AIGAT/AIGAT_CAT_CAST_LEGISLACIO.html
- [2] MSPCA, Summer-camp [seu web]. Massachusetts: MSPCA; 2013 [actualitzada el 2013; accés 14 de novembre del 2013]. Disponible a: <http://www.mspca.org/adoption/methuen-nevins/education-programs/summer-camp/>
- [3] PACT, Growth [seu web]. Gladwine: PACT [actualitzada el 2014; accés 1 de novembre del 2013]. Disponible a: <http://pactforanimals.org/about-us/growth/>
- [4] Fundación Affinity, Programa de ayudas [seu web]. Barcelona: Fundación Affinity; 2009 [actualitzada el 2011; accés 1 de novembre del 2013]. Disponible a: <http://www.terapiaconanimales.org/ayudas.html>
- [5] Salama I, Delfinoterapia [seu web]. Madrid: Isabel Salama [actualitzada el 2013; accés 16 de desembre del 2013]. Disponible a: <http://www.isabelsalama.com/DELFINOTERAPIA.htm>
- [6] Aiken J, Cadmus F, Who let the dog out? Implementing a successful therapy dog program in an academic law library [seu web]. Yale: Berwick PC; 1 de gener del 2011 [accés 16 de desembre]. Disponible a: <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=ylss>
- [7] Regents of the University of Minnesota, Quality of life-pets and animal therapy [seu web] Minneapolis: School of Public Health [actualitzada el 19 de març del 2012; accés 15 de desembre del 2013]. Disponible a: <http://www.hpm.umn.edu/nhregsplus/NH%20Regs%20by%20Topic/Topic%20Quality%20of%20Life-Pets.html>
- [8] Wogan JB, Connecticut may be 1st state to codify animal-assisted therapy for trauma victims. Governing: The states and localities [seu web]. Washington: Governing [actualitzada el 26 de juliol del 2013; accés 15 de desembre del 2013]. Disponible a: <http://www.governing.com/blogs/view/gov-animal-assisted-therapy-law-connecticut.html>
- [9] Cordones V, Aplicación de la terapia asistida con animales de compañía para la mejora de la calidad de vida en las personas mayores institucionalizadas de la Residencia de Mayores de Nuestra Señora de Piedad de Quintanar de la Orden [seu web]. UCLM: Toledo; 14 de juny del 2011 [accés 1 de desembre del 2013]. Disponible a: <http://www.uclm.es/bits/archivos/trabajos/VERONICA%20CORDONES%20ESCUDERO.pdf>
- [10] AEPA, Legislación vigente [seu web]. Barcelona: AEPA; 2008 [actualitzada el 2008; accés 15 de desembre del 2013]. Disponible a: <http://www.aepa-catalunya.org/legislacio.php?l=1>
- [11] FETE, Breve resumen del programa formativo FETE [seu web]. FETE [accés 3 de gener del 2014]. Disponible a: <http://www.fete.org.es/breve-resumen-del-programa-formativo-f-e-t-e/>

BIBLIOGRAFIA

- Altschiller, D. Animal -Assisted Therapy. Health and medical issues today. ABC-CLIO edition;2011.
- Banks MR, Willoughby LM, Banks WA. Animal-assisted therapy and loneliness in nursing homes: Use of robotic versus living dogs. Journal of the American Medical Directors Association. 2008; 9:173-177.
- Beck A, Katcher A. Between Pets and People. Perdue University Press. 1996. Berget B, Grepperud S (2011) Animal-Assisted Interventions for psychiatric patients: Beliefs in treatment effects among practitioners. European Journal of Integrative Medicine. 2011; 3: 91-96.
- Biery et al. Effects of Therapeutic Horseback riding on Balance. Adapted Physical Activity Quarterly. 1989; 3: 221-229.
- Borel S. La zoothérapie ou comment le contact ordinaire avec l'animal est devenu une aide psychologique. Bulletin de la Société des Enseignants Neuchâtelois de Sciences. 2008; 35: 1-17.
- Braun C, Stangler T, Narveson J, Pettingell S. Animal-assisted therapy as a pain relief intervention for children. Complementary Therapies in Clinical Practice. 2009; 15:105-109.
- Burton A. Dolphins, dogs, and robot seals for the treatment of neurological disease. The Lancet Neurology. 2013; 12(9): 851-852.
- Ciari MB, Chelini MOM, Lacerda JR, Rocha CFP, Otta E. Animal assisted therapy for autistic children: A pilot study of the evolution of dog/child relationship. Journal of Veterinary Behavior. 2013; 8(4): e37.
- Diamond Davis, K. Therapy dogs: Training your dog to reach others. Editorial Dogwise; 2002 Diesch, S.L. Companion animals on the farm. En: P. Arkow. Dynamic Relationships in Practice: Animals in the Helping Professions. Alameda, CA: Latham Foundation; 1984. p. 257-270 Endenburg N.
- Fatjó J, Manteca X. Manual de educación y manejo de perros y gatos para programas de terapia asistida por animales de compañía. Barcelona: Fundació Affinity; 2005.
- Fine AH. Manual de terapia asistida por animales. Fundamentos teóricos y modelos prácticos. Fundación Affinity;2003.
- Gil VV, Ochoa S. La terapia facilitada por animales de compañía como programa de rehabilitación adjunto para personas con diagnóstico de esquizofrenia crónica. Papeles del Psicólogo. 2005; 28(1): 49-56.
- Grandgeorge M, Hausberger M. Human-animal relationships: from daily life to animal-assisted therapies. Annali dell'Istituto superiore di Sanità. 2011; 47(4): 397-408.
- Levinson, B. Psicoterapia infantil asistida por animales. Barcelona: Fundación Purina; 1995.
- Lith HA. The influence of animals on the development of children. The Veterinary Journal.2011; 190: 208-214 Estivill S. La terapia con animales de compañía. Madrid: Ed. Susaeta; 1999 .
- Mallon, G.P. Cow as co-therapist: Utilization of farm animals as therapeutic aides with children in residential treatment. Child Adolesc. Social Work J. 1994; 11(6), 455-474.
- Martínez-Abellán R Atención a la diversidad y terapia asistida por animales. Revista Educación Inclusiva. 2009; 2 (3): 111-134.
- McCowan L.L. Equestrian therapy. En P. Arkow. Dynamic Relationships in Practice: animals in the Helping Professions. Alameda CA: Latham Foundation; 1984. p: 237-256.
- Nathanson, D.E. Using Atlantic bottlenose dolphins to increase cognition of mentally retarded children. En P. Lovibond & P. Wilson, editor. Clinical and abnormal psychology Amsterdam: Elsevier Science Publishers B.V.; 1989. P.233-242.

Nathanson DE, Castro D, Friend H, McMahon M. Effectiveness of short-term dolphin-assisted therapy for children with severe disabilities. *Anthrozoös*.1997; 10(2/3): 90-100.

Odendaal JSJ. Animal-assisted therapy – magic or medicine?. *Journal of Psychosomatic Research*. 2000; 49: 275-280.

Rodrigo, E. Los perros en las terapias para la tercera edad. 2011.

Zamarra San Joaquín MP. Terapia asistida por animales de compañía. Bienestar para el ser humano. *Revista temas de hoy*. 2002; 143-149.

Zasloff RL, Kidd RM. Loneliness and Pet Ownership among Single Women. *Psychological Reports*. 1994; 75: 747-752.

ANNEX 1.

Programa d'equinoteràpia en nens amb paràlisi cerebral espàstica.

La paràlisi cerebral espàstica té lloc principalment en nens d'edats compreses entre els 2 i els 8 anys. Es defineix com un trastorn del moviment i del to postural secundari a una lesió d'un cervell immadur. La base teòrica principal d'aquest programa es fonamenta en el fenomen neurolàstic, en els principis cardinals de la neurorehabilitació i els principis d'entrenament esportiu. El fenomen neurolàstic pot ser modulats amb tractament farmacològic, estimulació biofísica, exercicis físics i la facilitació d'ambients estimulants. Aquest programa proposa la modulació neurolàstica utilitzant fonamentalment els dos últims mecanismes. A més a més, es destaca el paper del rehabilitador com a essencial dins del procés d'ensenyament i aprenentatge, a partir del trànsit que es produeix de l'extern a l'intern, com un procés dialèctic de l'interpsicològic a l'intrapsicològic, situant l'exercici de l'equinoteràpia com un escenari propici per a aquest intercanvi; ja que és el procés terapèutic educatiu el que impulsa el desenvolupament de la personalitat. Un altre fonament necessari el constitueix la mediació social quan el rehabilitador serveix com a instrument de mediació per a l'acció sobre l'ambient i el cavall és utilitzat com una mediació instrumental, incloent també la mediació anatomo-fisiològica, que permet que el pacient entri en contacte amb els estímuls i les informacions del medi.

1. Objectius generals del programa:

- ✓ Contribuir al desenvolupament psicomotor del pacient paralític cerebral espàstic.
- ✓ Orientar metodològicament l'ús de l'equinoteràpia com una eina complementària i facilitadora de la Teràpia Física per al nen paralític cerebral espàstic amb necessitats terapèutiques i educatives especials.
- ✓ Facilitar un ambient promotor de la neuroplasticitat.

1.1. OBJECTIUS EDUCATIUS

- Estimular al pacient per a que reconegui l'entorn que el rodeja.
- Reconèixer i aconseguir confiança tant al rehabilitador com al cavall amb el qual rebrà la teràpia.
- Elevar la seva autoestima fins aconseguir la independència per al maneig i control del seu cavall.

1.2. SISTEMA D'HABILITATS

- Mobilitzar tots els segments corporals possibles abans i durant l'aplicació de la sessió d'equinoteràpia.
- Adquisició d'habilitats motores en funció de la coordinació dels moviments i l'equilibri postural.
- Executar diferents tipus d'exercicis físics.
- Maneig i control del cavall així com aconseguir una postura correcta durant la munta.

2. Estructuració i continguts

El programa s'estructura en 3 etapes, tenint en compte les particularitats de cada pacient.

- ✓ **Etapa de familiarització i modulació del to postural**, s'orienta al tractament del to muscular i la inhibició dels patrons patològics de moviment.

- ✓ **Etapa de reforçament muscular i desenvolupament neurològic**, va encaminada a la facilitació i el desenvolupament dels patrons fisiològics i del desenvolupament de capacitats físiques.
- ✓ **Etapa d'independència en la munta**, on el pacient aconsegueix conduir i controlar l'animal dominant els elements bàsics de l'equitació.

Paral·lelament a cada etapa es durà a terme un treball psicopedagògic d'acord a les característiques de cada pacient.

3. Exercici per etapes

3.1. ETAPA I

El cavall ha de ser controlat pel terapeuta. El pacient s'adaptarà passivament al moviment del cavall sense cap acció per la seva part, aprofitant el calor corporal, impulsos rítmics, el patró de locomoció tridimensional i les manipulacions o massatges aplicats pel terapeuta. En aquesta etapa s'utilitza el "back-riding", tècnica on el terapeuta s'asseu darrere del pacient per a donar suport i alinear-lo durant la munta. En aquesta etapa es treballarà fonamentalment amb els pacients amb classificació nivell V del sistema de Classificació de Palisano.

Objectius específics:

- Aconseguir l'acceptació i identificació del pacient amb l'animal en un medi ambient físic.
- Generar una atmosfera emocional propícia basada en la confiança i el treball en equip.
- Aprofitar la temperatura corporal de l'animal per a modular el to muscular i facilitar la relaxació del pacient.

Exercicis i activitats:

1. Apropament i familiarització del pacient amb l'animal (tocaments, carícies, raspallat, alimentació manual).
2. Des de la rampa de munta col·locar al pacient en posició de cavalcar sobre el cavall sense desplaçaments, el tècnic es col·locarà en posició de "back-riding".
3. Des del back-riding realitzar el recorregut per la pista de treball (back-ridding) iniciant el desplaçament del cavall al pas i al trot.
4. Realitzar patró d'inhibició reflexa del cap i coll en back-ridding al pas.
5. Realitzar patrons d'inhibició reflexa de membres superiors en back-ridding.
6. Realitzar patrons d'inhibició reflexa de membres inferiors en back-ridding.
7. Realitzar dissociació de cintura escapular en back-ridding al pas.
8. El pacient realitzarà munta amb desplaçament al pas adoptant diferents postures
 - a) En decúbit supí al llarg del dors-llom i la gropa del cavall.
 - b) En decúbit esternal al llarg del dors-llom i la gropa del cavall.
 - c) En decúbit supí de forma transversal a la gropa del cavall.
 - d) En decúbit esternal de forma transversal a la gropa del cavall.
 - e) En posició de cavalcar però de forma inversa d'esquena a la creu del cavall.

Activitats de caràcter psicopedagògic que poden combinar-se de forma simultània amb la realització dels exercicis i activitats proposats per a la primera etapa:

- Estimulació del pacient amb cançons infantils i l'ús de música, etc.
- Descripció i reconeixement de l'entorn (vegetació, fauna) per part del pacient.
- Autoreconeixement de la imatge corporal i l'orientació espacial pel pacient.
- Descripció i reconeixement de la imatge corporal del cavall pel pacient.

3.2. ETAPA II

En aquesta etapa el cavall continua controlant el terapeuta afegint-se a la munta la realització d'exercicis neuromusculars per a estimular en major mesura el desenvolupament de la funció motora, es facilitaran les reaccions de redreçament i equilibri i s'estimularà al pacient en les àrees específiques que el metge recomani. La finalitat d'aquesta fase és l'adquisició de les habilitats motores mitjançant exercicis neuromusculars proporcionant una participació més activa del pacient durant aquesta etapa.

Objectius específics:

- Facilitar els patrons de moviments fisiològics.
- Millorar el control postural, la coordinació i l'equilibri.
- Reforçament muscular global.

Exercicis per a la instauració i el desenvolupament neurològic:

1. Des de decúbit esternal longitudinal a la gropa del cavall:
 - Realitzar l'extensió de cap i coll, primer sense suport de braços i després amb suport.
 - Ídem a l'anterior realitzar torsions de cap i coll als dos costats.
2. Des de decúbit supí longitudinal a la gropa del cavall:
 - Realitzar flexió de cap i coll.
 - Realitzar la torsió de coll als dos costats.
3. Des de la posició de cavalcar:
 - Realitzar flexions, extensions i torsions de cap i coll; el terapeuta des de back-riding controlarà al pacient subjectant-lo per les dos espatlles.
4. Des de decúbit esternal transversal al dors-llom del cavall:
 - Executar rolats (girs) en les dos direccions sobre el dors-llom i la gropa del cavall; el terapeuta facilitarà l'activitat controlant al pacient pels dos membres inferiors.
5. Des de decúbit supí longitudinal a la gropa del cavall:

- Realitzar flexió-torsió del tron als dos costats, el terapeuta des del terra facilitarà l'exercici controlant els punts clau.

Exercicis per al desenvolupament del control postural, coordinació i equilibri:

1. Realitzar la munta al voltant de la pista amb els braços estesos, endavant, endarrere, lateral i cap a dalt; primer sense desplaçament del cavall i després amb desplaçament.
2. Realitzar durant la munta flexió de les espatlles endavant i cap a dalt amb els colzes estesos i les dues mans entrelaçades; primer sense desplaçament i després amb desplaçament del cavall.
3. Realitzar recepció i llançament de pilotes des del cavall; primer estàtic i després amb desplaçament del cavall.
4. En posició de cavalcar torsió de tronc de forma alterna amb els braços estesos.
5. Realitzar flexo-extensió de membres superiors amb veus d'ordre amb banderilles de diferents colors subjectes a les dues mans.

3.3. ETAPA III

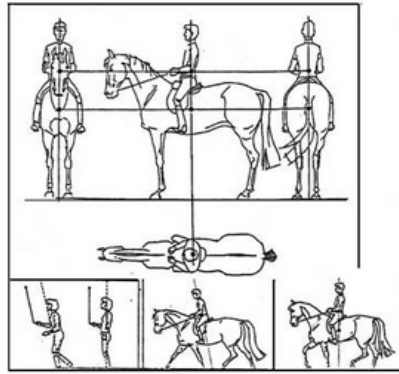
En aquesta etapa el pacient conduirà a l'animal de forma independent i realitzarà exercicis bàsics d'equitació incloent jocs, en els quals mitjançant algunes adaptacions individuals s'ensenya a muntar a cavall al nen tenint l'activitat un impacte favorable en especial a l'esfera psicològica, pedagògica i en la integració social. Els objectius terapèutics són més generals, el pacient muntarà sol generalment i aprendrà nocions de l'equitació.

Objectius específics:

- Aconseguir la independència del pacient en el maneig i el control del cavall.
- Dominar la postura correcta del genet durant la munta.

Activitats i exercicis:

1. Ensenyament de la munta i desmunta des de la rampa:
La munta d'un cavall per passos: comprèn diverses accions separades executades en un moviment continu.
 - a) El genet es col·loca al costat esquerre de la muntura del cavall a l'altura de la cadira mentre subjecta les regnes en la mà esquerra que descansen en el coll del cavall enfront del pom de la cadira.
 - b) Amb la mà dreta torna l'estrep cap a ell, s'insereix el peu esquerre en ell, es col·loca la mà dreta en el i s'impulsa des del sòl transferint el seu pes al peu esquerre i les mans.
 - c) Es lleva llavors la mà dreta de l'arcó i es passa la cama dreta per sobre de la gropa de l'animal assegant-se sense brusquedat en la cadira.

Posició correcta del genet:

La posició correcta del genet és mantenint la verticalitat i fer coincidir el centre de gravetat del genet amb el centre de gravetat del cavall.

Per a desmuntar:

- a) El genet-pacient agafa de nou les regnes enfront del pom amb la mà esquerra. Desenganxa el peu dret de l'estrep i transfereix el pes al peu esquerre.
 - b) Passar la cama dreta sobre la gropa de l'animal, recolzant-se contra la part esquerra del cavall per transferir el pes a les mans.
 - c) Fer una petita pausa per treure el peu esquerre de l'estrep i es deixa relliscar cap al sòl. Les botes de muntar o un calçat fort amb poc taló eviten quedar-se enganxat dels estreps.
2. Ensenyament de les ajudes per controlar el cavall:
 - Veus d'ordres del genet
 - Senyals transmeses al cavall mitjançant les cames i les mans i pel canvi de pes del cos en la cadira.
 - Ús de fusta per a complementar i reforçar les ordres, no per a castigar al cavall.
 3. Moure el cavall cap endavant, refregant les cames contra els costats del cavall i incrementant la pressió i les veus d'ordre.
 4. Conduir a l'animal al pas dins de la pista de treball.
 5. Conduir a l'animal al trot dins de la pista de treball
 6. Conducció de l'animal al voltant d'un obstacle en forma de cercle, a favor i en contra de les agulles del rellotge.

Jocs:

- Recepció i llançament de pilotes des de la posició de cavalcar.
- Tir a la cistella.
- Capturar al peix (amb una vara se li penjarà d'una corda un peix de plàstic i el pacient tractarà d'agafar-lo mitjançant la extensió del braç.

4. Orientacions metodològiques del programa

Recomanacions metodològiques en quant a l'escalfament

Es realitzarà al principi de cada sessió, abans d'iniciar la munta. Es suggereix realitzar mobilitzacions passives, actives assistides o actives lliures en dependència de l'estat del nen procurant mobilitzar tots els segments corporals possibles.

Objectius específics:

1. Preparació per a la munta
2. Condicionament físic general de l'organisme per la part principal de la sessió-classe.

Exercicis de recuperació per a la part final de la classe

- Durant la primera etapa, requerirà d'una atenció especial l'apropament gradual del pacient a l'equip de treball amb l'objectiu d'evitar el rebuig inicial a l'activitat.
- Durant el desenvolupament de les activitats i exercicis s'aprofitaran al màxim les postures i posicions.
- Cada pacient porta un pla de tractament diferenciat, que l'equip de treball valorarà amb antelació.
- Es deu propiciar un clima adequat de confiança i en cap moment es forçarà al nen a l'activitat, aquesta deu ser per la seva pròpia voluntat i en cas d'existir rebuig s'ha d'interrompre la sessió.
- Al pacient se li realitzarà un escalfament, incloent mobilitzacions passives i/o actives assistides abans d'efectuar la munta, amb l'objectiu d'aconseguir una major mobilitat articular i de relaxació. Un cop mobilitzat no s'ha d'allargar el espai de temps entre l'escalfament i la munt.
- Amb el nen espàstic el ritme de treball ha de ser lent, el que farà que hagi de rebre un nombre menor d'estímul propioceptius provocant una relaxació per a que la pelvis romangui estable i permeti el treball de rotació del tronc.
- En el nen espàstic s'ha d'evitar els esforços excessius per a evitar l'augment de tensions musculars innecessàries o reaccions associades.
- En cas de que el pacient utilitzi ortesi o qualsevol altre ajuda tècnica s'hauran de retirar abans d'iniciar la sessió.

La sessió d'equinoteràpia:

- La sessió de teràpia tindrà una durada de 30 minuts distribuïts en 10 minuts per a la familiarització de l'equip i els exercicis d'escalfament, 15 minuts per a la part principal i 5 minuts per a la recuperació. Després dels 30 minuts els nens tendeixen a fatigar-se. Els majors beneficis s'aconsegueixen als primers 20 minuts.
- El tractament tindrà una freqüència setmanal de 4 sessions i s'allargarà per un espai de 8 setmanes aproximadament segons vagi responant el pacient.
- En les sessions participaran al menys dos terapeutes i un cabestre (guia del cavall). Es recomana estimular al familiar acompanyant a que també participi i col·labori en el desenvolupament d'aquesta teràpia.

5. Control i avaluació

Control:

Per al control del pacient es farà servir un pla de control on es registraran les característiques generals de cada pacient, la seva condició física, l'horari i els objectius de treball, a més a més dels requeriments individuals. De la mateixa manera es controlaran i apuntaran les pulsacions, la freqüència cardíaca, l'estat físic general i anímic del pacient. Es realitzarà una breu entrevista inicial abans de cada sessió-classe amb el seu acompanyant, per si hi ha alguna irregularitat en l'estil o hàbits de vida del pacient, canvis en el tractament farmacològic, conducta del nen, etc.

Avaluació:

Per a l'avaluació farem servir els següents instruments abans d'iniciar i finalitzar el programa.

- Sistema de classificació de la funció motora per a la paràlisi cerebral: classifica als pacients d'acord al seu nivell de locomoció.
- Escala de funció motora (Rosenbaum 1990), dissenyat per a valorar la funció motora i els canvis que es produeixen amb el temps o després de realitzar la teràpia especialment en nens amb paràlisi cerebral i traumatisme craneoencefàlic.
- Goniometria: per al control del rang articular tant passiu com actiu.
- Escala de Asworth modificada: aplicada per a valorar el nivell d'espasticitat del nen.
- Sistema de classificació funcional segons Tardieu: classificació en 5 nivells que valora 4 aspectes (control motor del tronc, activitats funcionals, habilitat manual i llenguatge).

6. Contraindicacions i precaucions

Contraindicacions permanents:

- Retard mental profund.
- Lesions dermatològiques (vitiligo, psoriasi).
- Reaccions al·lèrgiques al pèl del cavall o lesions dermatològiques que s'agreugen amb el contacte amb l'animal.
- Pacients hidrocefàlics amb o sense derivació (shunt) ventricle-peritoneal.
- Luxació de maluc que fa l'abducció del maluc dolorosa.
- Escoliosis progressiva major de 40 graus amb rotació de cossos vertebrals.
- Pacients amb osteoporosis severa i/o espasticitat severa.
- Trastorns greus de conducta o agressivitat unida a un dèficit cognitiu.
- Malalties cardiovasculars limitants.

Contraindicacions temporals:

- Pacients amb malestar físic general (diarrees, vertigen, vòmits, febre, etc)
- Estatus convulsius no controlats o en fase d'ajust farmacològic.
- Síndromes osteomiarticulars dolorosos en fase aguda.
- Pacients medicats amb depressors del SNC.

Precaucions:

S'han de tenir precaucions en quant als sorolls ambientals que puguin espantar el cavall (cotxes o altres animals que puguin estar en la mateixa zona), als objectes que arrastri l'aire. És important fer un bon procediment de desmunta d'emergència, realitzar una bona higiene del cavall i col·locar adequadament de la cingla durant la teràpia.

7. Característiques i cures del cavall

- El cavall seleccionat per a l'equinoteràpia ha de reunir com a característica de ser temperament dòcil i sumís, a més de tenir una bona salut i un control veterinari.
- S'ha d'evitar destinar al cavall a qualsevol altra activitat que no sigui la equinoteràpia.
- Quan el cavall manifesti una conducta no habitual, s'haurà de suspendre la teràpia.
- Abans de cada sessió de treball es realitzarà un recorregut d'escalfament al pas, al trot i al galop, que servirà a més a més per a reconèixer el terreny, no només al cavall sinó també a la resta de l'equip.
- S'adaptarà el cavall als materials que siguin utilitzats en l'activitat lúdica amb la finalitat de no provocar ensurts al mateix desenvolupament de la sessió.
- En vista d'aprofitar al màxim els beneficis terapèutics que ens brinda l'animal, procurarem utilitzar el mínim possibles les cadires de muntar en les dues primeres etapes.

8. Recursos materials

- Cadires de muntar
- Arnesos
- Cingles de volteig
- Bastos
- Sogues
- Grapes terapèutiques
- Regnes
- Brides
- Cadires de muntar
- Cascs protectors
- Obstacles
- Sobrepesos
- Pilotes
- Bastons de fusta
- Banderilles
- Altres

ANNEX 2.

Taula 1. Centres penitenciaris amb aplicació d'una TAA a nivell mundial i a nivell espanyol (Martínez-Abellán 2009).

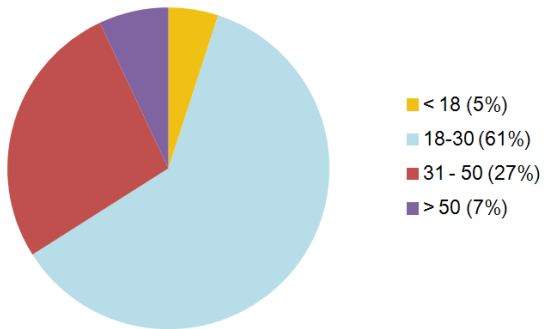
CENTRE	DESCRIPCIÓ/PECULIARITATS
A nivell mundial	
Presó de Liitlehey (Anglaterra)	Treballs de manteniment en un refugi local
Correccional Escola MacLaren (Oregon, EEUU) - Projecte Chucho	Millora l'autoestima dels joves i recolzament emocional, reducció de l'agressió, millor presa de decisions, aprenen a ser pacients i responsables, millora de la capacitat de treballar en equip i millors habilitats vocacionals.
Granja-Escola de Green Chimneys Children's Service (Nova York, EEUU)	Els participants en el programa tenen diverses obligacions a atendre: per una part les seves classes o tractaments d'Educació Especial i activitats programades. L'Equip dissenya un pla d'atenció específic per a cada nen del centre, programa que integra coneixements sobre les plantes, els animals, participació en activitats d'aventura i naturalesa.
Centre de Resocialització d'Araraquara (São Paulo, Brasil)	Treball amb gran diversitat d'animals: cent gallines, onze cocodrils de tres metres, gansos, galls d'indi, estruços, porcs senglars, porcs, cabres, corders, tortugues i quaranta espècies d'ocells, la majoria exòtics com la famosa arara blava (jacint), una de les aus més belles de l'Amazònia. A la presó han nascut ja més de 40 cries de papagais.
A nivell espanyol	
Centre Penitenciari de Cartagena (Murcia)	A finals del 1995, per iniciativa d'un grup d'interns, es repregué la idea de cuidar i criar canaris. La Fundació Purina donà concretament set parelles de canaris i proporcionà instruccions per a la seva cura, alimentació i atenció veterinària. Una enquesta a finals del 1998, aleatòria entre 28 interns, revelà la millora en el comportament dels interns entre si, la seva relació d'afectivitat amb els canaris i també amb relació a les pautes de conducta d'acceptació de les normes de convivència. S'aconseguí un canvi important de respecte a la vida, així com un augment de l'autoestima i valoració de les pròpies capacitats a l'hora de responsabilitzar-se d'un altre ésser. Es produí una millora en l'estat i personalitat dels interns que participaren en el programa. Millorà el grau positiu de convivència entre els interns del centre.
Centre Penitenciari de Nanclares i en un pis d'acollida per a malalts terminals a Vitòria (Àlava)	Gràcies a la col·laboració amb l'Associació Ciutadana Antisida d'Àlava, es comença al 1995 un programa on participà un gat persa que acompanyà a interns de tercer grau i a malalts terminals de Nanclares en un pis d'acollida. Aquestes vivendes actuen de pont entre la presó i la llibertat i es decidí que, degut al context, fora un fat qui protagonitzés la teràpia.
Centre Educatiu per a joves delinqüents Els Til·lers (Catalunya)	Aquells que tenen un nivell escolar baix són els que participen en l'activitat de Taller dels Animals. Adquireixen responsabilitat, millorar en l'àmbit relacional, millorar l'autoestima i disminuir l'agressivitat. Diversos animals: ànecs, iguana, un conill, jerbos, un aquari de trescents litres amb idferents peixos tropicals, un palomer, canaris...

Centre Granja-Escola El Madroño per a adolescents delinqüents (Madrid)	El Taller de Naturalesa creat des del 2000, aborda diferents treballs com jardineria, hort i granja. Es persegueix l'objectiu de sensibilitzar els nois, fomentar i possibilitar en ells un contacte respectuós amb la naturalesa i amb els animals. AL centre hi arriben visites de nens de col·legis públics, centres de discapacitats... Durant les visites formatives, els nois interns del centre duen a terme les funcions de monitors.
Residència de Protecció de Menors Llars Torre Vicens (Lleida)	A través del programa de Teràpia Assistida amb Animal i la introducció d'una parella de gossos al centre, implementat del desembre del 1999 a desembre del 2000. Els 8 menors que formen part del programa s'ocupaven de l'alimentació, neteja i passeig dels gossos. AL finalitzar el programa, els menors mostren millora en el comportament, millora capacitat elaborativa, possibilitat de seguir un tractament ambulatori psiquiàtric i/o psicològic tradicional, i, augment de la capacitat d'empatia.
Teràpia Assistida per Animals al Centre Penitenciari de Pereiro de Aguiar (Ourense)	Un TAA es realitzà el 2005. S'introdiren dos gossos de raça Llaureador, dels quals quatre presos se'n feren càrrec. Els presos responien a un perfil molt concret: interns inestables que provenen de famílies desestructurades, amb dificultats per a controlar la seva conducta, dèficits culturals i educatius, autoimatge negativa i insuficients hàbits d'higiene i neteja. S'envià a un ensinistrador, a fi d'unificar criteris i donar-los-hi unes ordres clares com el maneig dels animals.
Centre Penitenciari Alicante II de Villena	Al 2006 començà en marxa un programa de TAA, pioner a la Comunitat on accedeixen malalts mentals i primers graus. Esdevingué la primera presó de la Comunitat Valenciana en aplicar un programa de TA dirigit a interns amb carències afectives o amb problemes de relació social.
Centre Penitenciari de La Moraleja a Dueñas (Palència)	S'inicià al gener del 2008. A través dos cadells de gos de la raça Golden Retriever. La Fundació és l'encarregada de proporcionar, els animals, la seva alimentació, i els serveis d'un veterinari.
Centre Penitenciari de Monterroso (Galícia)	Ada i Juno des del gener del 2008, els terapeutes canins llauradors. Els cinc interns que participaren en el programa foren seleccionats per l'equip terapèutic després d'una valoració psicosocial. Adquireixen un sentit de la responsabilitat, motivació per a... EL programa havia de ser sotmès a una revisió periòdica per a analitzar l'evolució general de cadascun dels participants i proposar les recompenses o beneficis penitenciaris que procedeixin.

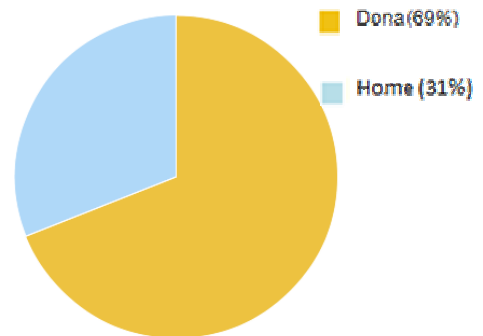
ANNEX 3.

Resultats de l'enquesta popular sobre Teràpia Assistida amb Animals (TAA).

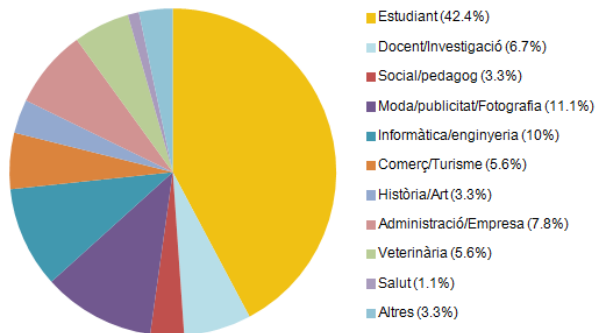
Edat

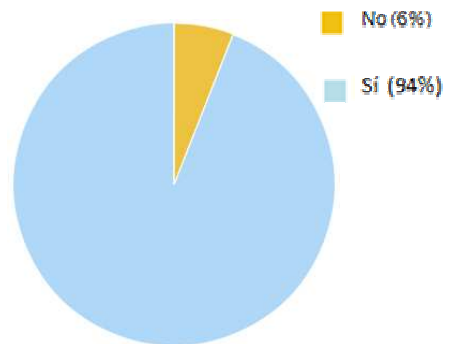
Sexe

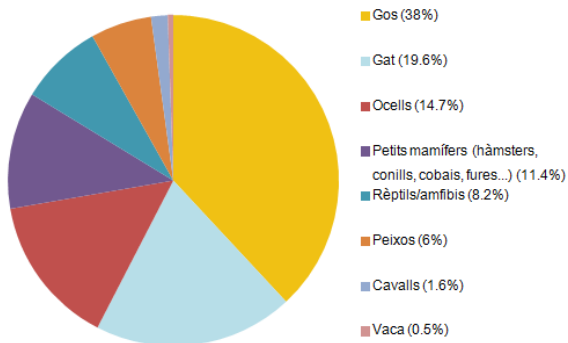
Professió

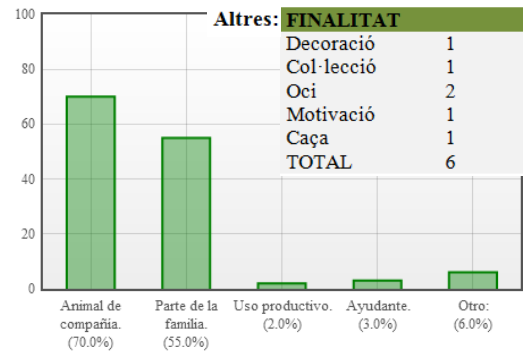
Tens (has tingut) algun animal a casa?

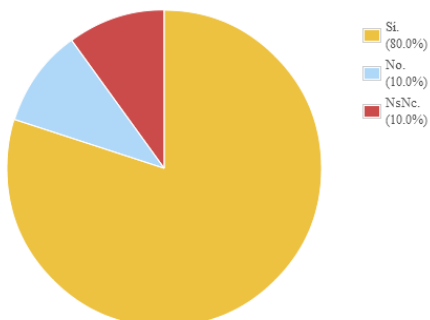
En cas afirmatiu, quin animal?

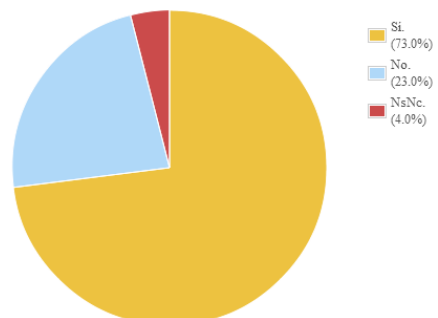
Quina finalitat té (tenia)?

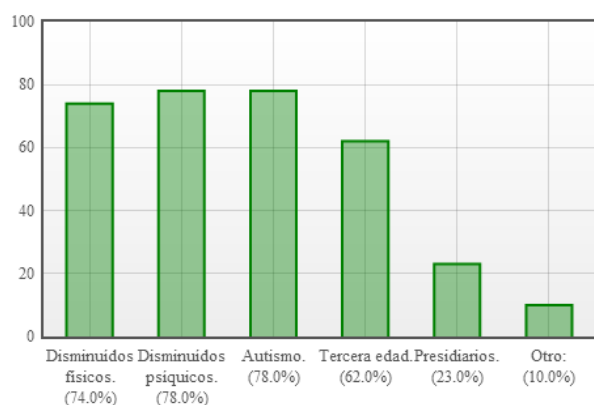
Creus que la teva vida ha millorat (va millorar) amb l'animal?

Has sentit a parlar mai de la Teràpia Assistida amb Animals (TAA)?

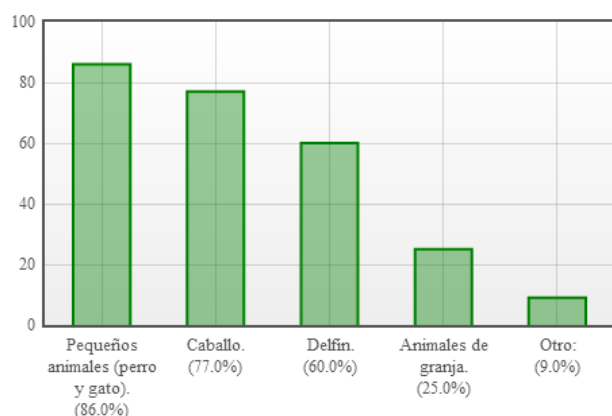
Amb quines malalties, alteracions de comportament, etc., o grups socials associaries aquest tipus de teràpia?

Altres:

ALTRES PATOLOGIES/GRUPS SOCIALS	
Exclosos socials	1
Problemes psicològics	2
Epilèptics	1
Depressió	3
Nens hospitalitzats	1
Malalts terminals	1
Nens	1
TOTAL	10

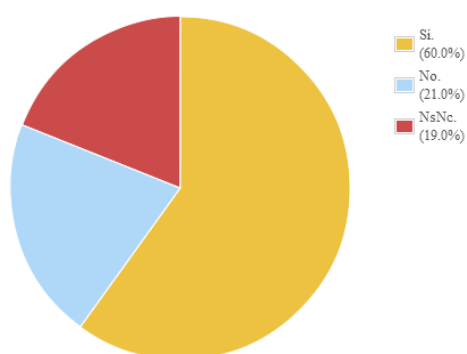
Amb quina espècie animal associaries la Teràpia Assistida amb Animals (TAA)?

Altres:

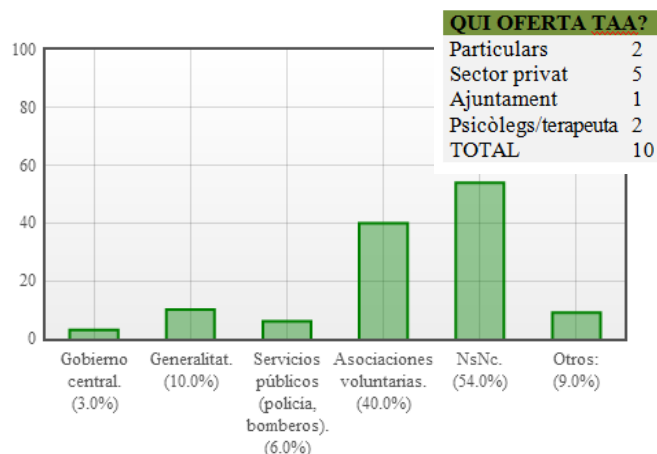
ALTRES ESPÈCIES ANIMALS UTILITZADES EN TAA	
Exòtics	1
Aus	4
Tots	1
TOTAL	6

Creus que està justificat, en qualsevol context, l'ús d'animals per a teràpia? En cas negatiu, com ho limitaries?

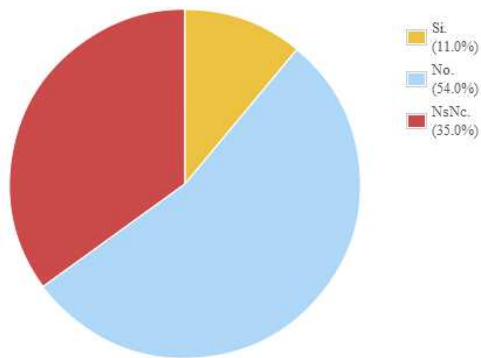
Saps qui ofereix la possibilitat de realitzar Teràpia Assistida amb Animals (TAA)?

Altres:

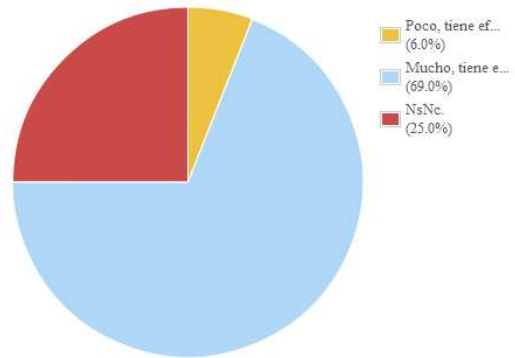

QUI OFERTA TAA?	
Particulars	2
Sector privat	5
Ajuntament	1
Psicòlegs/terapeuta	2
TOTAL	10

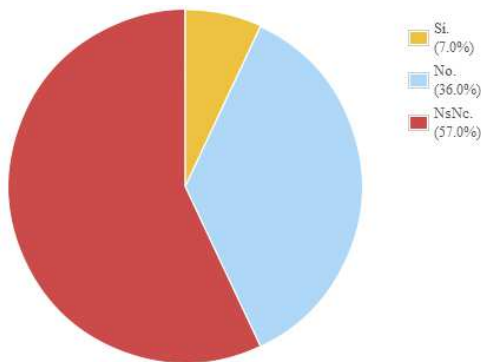
Creus que és fàcil accedir a una teràpia d'aquest tipus?

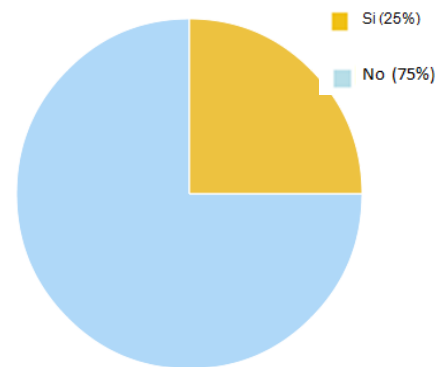
Quant de temps creus que es necessari per invertir en una teràpia d'aquest tipus?

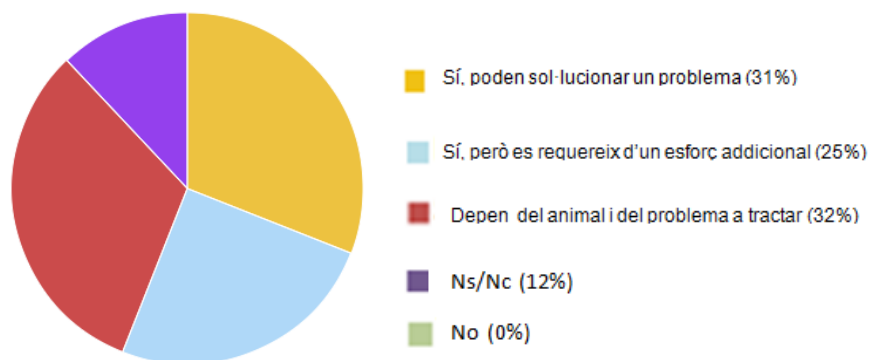
Saps si existeix alguna normativa que reguli la seva activitat?

Coneixes a algú que hagi participat (pacient, instructor, etc.) en Teràpia Assistida amb animals (TAA)?

Creus que són útils aquest tipus de teràpies?

En cas afirmatiu, quins aspectes positius creus que aporta la Teràpia Assistida amb Animals (TAA)?

Tens alguna cosa a dir? Dóna'ns la teva opinió!